

Kleine kwalen in de huisartsenpraktijk

Contacten, verwijzingen en geneesmiddelenvoorschriften in 2003 - 2009

J. Korevaar (NIVEL)
S. Dorsman (NIVEL)
R. Davids (NIVEL)
S. Visscher (NIVEL)
W. Opstelten (NHG)
M. Bouvy (SIR, Universiteit Utrecht)
I. Stribu-Wagner (NIVEL)

ISBN 978-94-6122-095-0

<http://www.nivel.nl>

nivel@nivel.nl

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

©2011 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

In opdracht van Ecorys, een internationaal opererende economische en sociale onderzoeks- en adviesorganisatie

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Methoden	9
2.1 Dataverzameling	9
2.2 Definitie kleine kwalen	9
2.3 Berekeningen	11
2.3.1 Aantal contacten	11
2.3.2 Type contacten	11
2.3.3 Prescripties en verwijzingen	12
3 Resultaten	13
3.1 Kleine kwalen	13
3.2 Contacten met de huisartsenpraktijk	13
3.3 Voorschriften	16
3.4 Verwijzingen	18
4 Discussie en Conclusie	20
Bijlage 1	22
Bijlage 2	24
Bijlage 3	26
Bijlage 4	28
Bijlage 5	30
Bijlage 6	66
Referenties	80

Samenvatting

In de periode 2006-2009 is het aantal contacten met de huisarts toegenomen met 17%, hetgeen een verhoging van de werkbelasting van huisartsen betekent. Een deel van deze contacten met de huisartsen betreft zogenoemde kleine kwalen. Dit zijn 'self-limiting' aandoeningen die weinig tot geen professionele medische interventie behoeven en waarbij zelfzorg vaak volstaat. Over de omvang van kleine kwalen in de huisartspraktijk is weinig bekend en nog minder is bekend welk beleid vervolgens wordt gevoerd. Om hierin een beter inzicht te krijgen, is een onderzoek uitgevoerd op basis van het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH) voor de jaren 2003-2009.

Welke aandoeningen onder de definitie van kleine kwaal vallen is enigszins arbitrair. Daarom is voorafgaand aan dit onderzoek een Delphi onderzoek uitgevoerd om klachten en aandoeningen die de groep kleine kwalen vormen te identificeren op basis van ICPC codes. Binnen het Delphi onderzoek hebben vier huisartsen en vier apothekers door middel van een 'zelfzorgscore' van 0-100% per kwaal aangegeven in welke mate zelfzorg bij deze aandoening of klacht zou volstaan. Onder zelfzorg wordt zowel een afwachtend beleid als gebruik van zelfzorgmiddelen verstaan. Per kwaal is de gemiddelde score berekend. Dit resulteerde in een lijst van twaalf kleine kwalen (ICPC codes) met een gemiddelde zelfzorgscore van 75% of hoger. Van deze twaalf ICPC codes vielen er zeven binnen de ICPC groep Huid en Onderhuid, twee binnen de groep Ademhalingsorgaan, twee binnen Maag- Darmkanaal en één in de groep Algemeen.

In 2009 was het totaal aantal gewogen contacten voor kleine kwalen 2751 per 10.000 ingeschreven patiënten. In 2006 waren dit nog 2189 gewogen contacten per 10.000 patiënten, hetgeen een toename van 26% betekent. De meeste contacten hadden betrekking op de klacht 'Hoesten' en op 'Dermatomycosen' (schimmels of gisten op de huid). Bij een contact in verband met een kleine kwaal was dit in 67% van de gevallen de enige reden voor het benaderen van de huisartsenpraktijk. In de andere gevallen was er ook een andere reden om contact op te nemen. Van alle korte consulten in 2009 had 5,6% betrekking op een kleine kwaal, in 2006 was dit aandeel 5,5%.

Op basis van het Delphi onderzoek is ICPC code S17 (schaafwond/schram/ blaar) de kwaal met de hoogste zelfzorgscore, dus 'grootste' kleine kwaal. Deze ICPC code heeft een zelfzorgscore van 85%. Dit betekent dat bij gemiddeld 15% van de patiënten met deze aandoening professionele hulp noodzakelijk is. Om hier een beeld van te krijgen zijn per ICPC code de verwijzingen naar specialisten of andere eerstelijns zorgverleners bekeken. Er werd weinig verwezen voor een kleine kwaal, slechts bij 1% van de consulten werd de patiënt verwezen. Kleine kwalen leiden dus in beperkte mate tot een verwijzing en het lijkt aannemelijk dat de gevonden groep ICPC codes die tezamen de groep kleine kwalen vormen mogelijk geen onterechte codes bevat .

Van de patiënten die in 2009 de huisartsenpraktijk consulteerden voor een kleine kwaal kreeg in 2009 56% een voorschrift voor een geneesmiddel of verwijzing. Bij 44% van de patiënten werd dus een expectatief beleid gevoerd. In 2006 kreeg 59% van de patiënten een prescriptie of verwijzing voor een kleine kwaal en werd bij 41% een expectatief beleid gevoerd.

In de periode 2006-2009 nam de vraag naar huisartsgeneeskundige zorg toe, waarbij ook de vraag naar zorg vanwege kleine kwalen toenam. Bijna de helft van de patiënten die een consult aanvroeg bij de huisarts vanwege een kleine kwaal verliet de praktijk zonder voorschrift voor een geneesmiddel of een verwijzing. Deze kleine kwalen kunnen vermoedelijk meestal met zelfzorg, dat wil zeggen afwachtend beleid of een zelfzorgmiddel, verholpen worden. Belangrijke voorwaarde is voldoende kennis bij de patiënt om een kleine kwaal te herkennen. Dit mag echter niet ten koste gaan van de kwaliteit van zorg en de functie van de huisarts om, waar nodig, gerust te stellen of advies te geven. Kleine kwalen betreffen 5,6% van het totaal aantal consulten bij de huisarts. Meer zelfzorg voor kleine kwalen zal dus slechts een beperkte bijdrage kunnen leveren bij het terugdringen van de werkbelasting van de huisartsen.

1 Inleiding

In de periode 2006-2009 is het aantal contacten met de huisarts met 17% toegenomen. Deze contacten betreffen een breed scala aan klachten en aandoeningen. Een deel van deze contacten handelen over zogenoemde kleine kwalen. Dit zijn 'self-limiting' aandoeningen die weinig tot geen professionele medische interventie behoeven. Het betreft meestal reële klachten die veel hinder kunnen veroorzaken en die een belasting voor de patiënt kunnen zijn.

Over de omvang van kleine kwalen in de huisartsenpraktijk is weinig bekend. Nog minder is bekend voor welke kleine kwalen patiënten contact zoeken met de huisartsenpraktijk en welk beleid vervolgens wordt gevoerd. Uit interviews met Britse huisartsen kwam naar voren dat, naar hun mening, 39% van hun tijd besteed wordt aan kleine kwalen en 96% van de huisartsen gaf aan in de afgelopen week ten minste één contact te hebben gehad waarbij de reden een kleine kwaal was.¹ Ander Brits onderzoek liet zien dat de kleine kwalen 7% van de consulten betroffen.² Noors onderzoek bij de 'buiten kantooruren' eerstelijnszorg liet zien dat 28% van de consulten een kleine kwaal betrof, en dat deze 18% van de tijd van artsen in beslag nam.³

In Nederland is eveneens weinig bekend over het aandeel kleine kwalen van de totale werkbelasting van huisartsen. Nog minder is bekend over verschuivingen door de jaren heen. Een onderzoek over de periode 1987-2001 laat een afname zien van patiëntbezoeken aan de huisarts voor een kleine kwaal.⁴ Patiënten die het meest hechten aan een bezoek aan de huisarts voor een kleine kwaal zijn oudere patiënten, mannen, patiënten met een lager opleidingsniveau en patiënten met een niet-Westerse culturele achtergrond.⁴

In Groot Britannië is de laatste jaren veel aandacht voor het verminderen van de werkbelasting van huisartsen door patiënten te stimuleren tot zelfzorg voor kleine kwalen. Twee interventies, waarbij de apotheek een grote rol heeft, waren succesvol in de afgelopen jaren; 1) meer en duidelijke informatie geven aan de patiënten met betrekking tot zelfzorgmiddelen voor kleine kwalen; 2) het vergroten van het aanbod van zelfzorgmiddelen door het vrijgeven van meer medicijnen zonder recept.⁵ Een Schotse studie liet een verschuiving van werkbelasting van de huisarts naar de apotheek zien van 38% voor kleine kwalen op basis van betere informatie schema's voor zelfzorg middelen.⁶ De totale werkbelasting van de huisartsen nam echter niet significant af.

In Nederland is een toename in de verkoop van zelfzorgmiddelen waargenomen over de periode 2007-2010. Deze toename vond vooral plaats via de verkoop in supermarkten van algemeen verkrijgbare middelen die sinds 2007 overal verkocht mogen worden, waarbij geen afname van deze middelen bij drogist of apotheek werd waargenomen.⁷

De uitgave aan zelfzorgmedicatie per hoofd van de bevolking verschilt per land. Een onderzoek van de Europese Vereniging van de Fabrikanten van Zelfzorggeneesmiddelen (AESGP) liet zien dat dit aandeel als onderdeel van de totale farmaceutische markt het hoogst is in Zwitserland (16%). In het Verenigd Koninkrijk en Nederland bedragen deze percentages respectievelijk 13% en 11% en in Portugal is het percentage het laagst (7%).⁸

Kleine kwalen vergroten de werkbelasting van huisartsen, terwijl zelfzorg of zelfzorgmedicatie regelmatig volstaat. Met gegevens uit het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH) wordt onderzocht voor welke problemen en met welke frequentie contact wordt opgenomen in verband met kleine kwalen en wat het gevoerde beleid is. De analyse beslaat de jaren 2003-2009.⁹

2 Methoden

2.1 Dataverzameling

De gegevens zijn afkomstig uit routinematig bijgehouden elektronische patiëntendossiers van ruim 330.000 patiënten afkomstig van 84 huisartsenpraktijken die deelnemen aan het LINH.⁹ Deze huisartsenpraktijken zijn verspreid over Nederland. De leeftijd- en geslachtsverdeling van de ingeschreven patiënten in de LINH-praktijken vormt een goede afspiegeling van de Nederlandse bevolking⁹, er is een lichte ondervertegenwoordiging van mensen van 65 jaar en ouder en een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen in de leeftijdsgroep 15-44 jaar.

Huisartsenpraktijken aangesloten bij LINH leggen op continue basis gegevens vast over diagnoses, contacten, geneesmiddelvoorschriften en verwijzingen in het kader van hun dagelijkse zorgverlening. Diagnoses worden geregistreerd volgens de 'International Classification of Primary Care' (ICPC), een classificatiesysteem voor klachten, symptomen en aandoeningen in de huisartspraktijk.¹⁰ Indien een patiënt een huisarts bezoekt voor meerdere klachten, symptomen of aandoeningen tijdens één contact, dan worden ook meerdere ICPC codes geregistreerd, tot een maximum van drie. Voor dit onderzoek werden de LINH gegevens van 2003, 2006 en 2009 gebruikt.

De gegevens voor prescripties zijn afkomstig uit de module 'prescriptie', waarin LINH-huisartsen gegevens over het voorschrijven van geneesmiddelen systematisch vastleggen in het HIS. De ATC-code (Anatomisch Therapeutisch Chemisch Classificatiesysteem) is voor vrijwel alle recepten bekend. Tevens worden bij de prescripties de diagnoses geregistreerd op basis van ICPC.

Per verwijzing legt de huisarts vast naar welk specialisme wordt verwezen voorzien van de diagnose op basis van ICPC. LINH-huisartsen registreren ook verwijzingen binnen de eerste lijn. Voor een aantal disciplines, zoals bijvoorbeeld de wijkverpleging, het maatschappelijk werk, fysiotherapie (per 01-01-2006) en oefentherapie (per 01-07-2008), is geen formele verwijzing (machtiging) noodzakelijk omdat deze rechtstreeks toegankelijk zijn voor de patiënt. Hierdoor is er geen sprake van een 'echte' verwijzing in de formele zin van het woord (verwijsbriefje). In gevallen waarin er geen formele verwijzing nodig is, maar de huisarts de patiënt wel nadrukkelijk en actief aanraadt een andere zorgverlener, bijvoorbeeld een fysiotherapeut te consulteren, wordt verondersteld dat de huisarts toch een verwijzing registreert.

2.2 Definitie kleine kwalen

Welke aandoeningen onder de definitie van kleine kwaal vallen is enigszins arbitrair. Voorafgaand aan dit onderzoek is daarom een Delphi onderzoek onder huisartsen en apothekers uitgevoerd. Doel van dit onderzoek was vast te stellen welke ICPC codes

betrekking hebben op 'kleine kwalen', en tevens hoe hoog het aandeel zelfzorg is van de betreffende aandoening of klacht. Kleine kwalen werden hiervoor nauwer gedefinieerd als aandoeningen die in aanmerking komen voor zelfzorg. Daarbij was het geen criterium of er daadwerkelijk zelfzorgmiddelen beschikbaar waren. 'Afwachtend beleid' door de patiënt zelf werd eveneens beschouwd als een vorm van zelfzorg.

De volledige ICPC lijst is aan de hand van handboeken (Zelf Dokteren , Consumentenbond, Kleine kwalen in de huisartspraktijk en Kleine kwalen bij kinderen) over kleine kwalen gescreend op aandoeningen die in aanmerking komen voor zelfzorg.¹¹⁻¹³ Vier apothekers en vier huisartsen zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek (de referenten). Alle huisartsen en apothekers hadden in meer of mindere mate ervaring met praktijkonderzoek en/of richtlijnontwikkeling. De referenten werd gevraagd tweemaal een vragenlijst in te vullen.

De voorselectie van aandoeningen op ICPC code werd voorgelegd aan de referenten en hierbij werd verzocht om in deze ronde aan te geven welk percentage van de patiënten met een bepaalde ICPC code, naar de mening van de referent, zelfzorg volstaat. Hierbij werd gebruik gemaakt van een 6 puntsschaal (0%, 20%, 40%, 60%, 80%, 100%). Tevens werd de referenten in de eerste ronde gevraagd aan te geven of zij nog mogelijke kleine kwalen missen.

Na afsluiten van de eerste ronde werden de reacties van de referenten geanalyseerd. Alle referenten kregen in een tweede ronde feedback van hun eigen score per aandoening voorzien van de gemiddelde score (uitgesplitst naar huisarts en apotheker) en aangevuld met de in de eerste ronde toegevoegde ICPC coderingen. De referenten werd vervolgens gevraagd in hoeverre hun inschatting uit ronde 1 aanpassing behoefde en welke aanpassing.

De resultaten uit ronde 2 waren uitgangspunt voor een indeling van de ICPC codes in drie groepen. De **zelfzorgscore** is het gemiddelde van de scores zoals gegeven door de acht referenten tijdens ronde 2.

1. ICPC codes met een gemiddelde 'zelfzorg-score' > 75 % en een range in score die kleiner is dan 50%. Van deze ICPC codes wordt aangenomen dat ze kleine kwalen vertegenwoordigen.
2. ICPC codes met een gemiddelde 'zelfzorg-score' tussen de 50% en 75% en een range in score die kleiner is dan 50%. Van deze ICPC codes wordt aangenomen dat ze aandoeningen en klachten vertegenwoordigen waarbij meestal zelfzorg volstaat.
3. ICPC codes met een gemiddelde 'zelfzorg-score' <50% of een range in score die groter is dan 50%. Bij deze ICPC codes speelt zelfzorg geen belangrijke rol en/of is er sprake van onvoldoende overeenstemming tussen de referenten.

Bij groep 3 speelt zelfzorg geen belangrijke rol en deze codes zijn dan ook niet meegenomen in dit onderzoek. De resultaten voor de groep ICPC codes die gezien worden als grotendeels een kleine kwaal (groep 1) worden in het rapport besproken. Daar waar in het

rapport wordt gesproken over kleine kwalen, worden alleen de ICPC codes bedoeld die behoren bij deze groep (zelfzorgscore > 75%). Ter informatie staan de resultaten van groep 2 in de bijlagen.

2.3 Berekningen

2.3.1 Aantal contacten

Patiënten kunnen contact opnemen met de huisarts voor één of meerdere klachten tegelijkertijd. Indien een patiënt voor meerdere klachten of aandoeningen bij de huisarts komt, geeft het tellen van één van deze klachten als een volledig contact mogelijk een overschatting. Om hiermee rekening te houden is in dit onderzoek een correctie toegepast voor het aantal klachten waarmee een patiënt tijdens een contact bij de huisarts komt. Bij ieder contact is het aantal bijbehorende ICPC codes geteld. Bij één ICPC code telt een contact volledig mee, bij meerdere ICPC codes wordt het contact gedeeld door het aantal verschillende ICPC codes. Deze weging is ongeacht of de desbetreffende overige ICPC codes onder de definitie van een kleine kwaal vallen. Vervolgens werd het gecorrigeerde contact ook nog gewogen naar zelfzorgscore, om op deze manier rekening te houden met het gegeven dat de mate van zelfzorg verschilt per ICPC code. Deze zelfzorgscore is bepaald op basis van bovengenoemd Delphi onderzoek. Een contact met één ICPC code en een zelfzorg score van 85% telt dus voor 0,85 mee, terwijl een contact met 2 ICPC codes en een zelfzorgscore van 80% voor 0,40 meetelt.

2.3.2 Type contacten

Het totaal aantal contacten met de huisartsenpraktijk per 10.000 ingeschreven patiënten is de optelling van bovengenoemde gewogen scores. Waar in dit rapport gesproken wordt over contacten of type contacten, worden de gewogen contacten bedoeld. De contacten per 10.000 ingeschreven patiënten zijn berekend per ICPC code apart, en voor de groep ICPC codes met een zelfscore >75% (groep 1) en voor de groep ICPC codes met een zelfzorgscore >50% (groep 2). Dit is bepaald voor alle contacten tezamen en apart voor verschillende type contacten. De contacten zijn onderverdeeld in korte- en lange consulten, in korte- en lange visites, in telefonische consulten, herhaalrecepten, vaccinaties en email consulten. Bij een lang consult of een lange visite is de duur langer dan 20 minuten. Deze informatie komt in 2006 en 2009 uit de gedeclareerde contacten van de huisarts. Ten tijde van het vorige zorgstelsel in 2003 konden huisartsen geen losse contacten declareren voor ziekenfondspatiënten. De contactinformatie voor 2003 is gebaseerd op de ingeschreven patiënten selectie en contactsoort, indien contactsoort een substitutie was van CTG-codes tussen 12000 en 12005. Voor 2003 kon geen onderverdeling gemaakt worden in korte of lange consulten, korte of lange visites noch is informatie bekend met betrekking tot vaccinaties. Voor 2003 wordt dan ook alleen een onderscheid gemaakt tussen visites, consulten, telefonische consulten en email consulten. Vanwege de afwijkende methode van registratie van de contacten in 2003 ten opzichte van 2006 en 2009 worden vergelijkingen over de jaren heen met betrekking tot de contacten alleen 2006 en 2009 meegenomen. Het jaar 2003 is meegenomen om een globaal beeld te krijgen over de periode vanaf 2003.

2.3.3 Prescripties en verwijzingen

Bij de presentatie van verwijzingen en prescripties per 10.000 ingeschreven patiënten voor de verschillende ICPC codes is geen correctie toegepast voor aantal verschillende klachten of de zelfzorg score. Bij de prescripties is de diagnose (ICPC) code genomen die bij de desbetreffende prescriptie is opgegeven.

3 Resultaten

3.1 Kleine kwalen

Het Delphi onderzoek om ICPC codes te identificeren die kleine kwalen bevatten resulteerde in een lijst van 12 ICPC codes die klachten en aandoeningen vertegenwoordigen met een zelfzorgscore hoger dan 75% (groep 1). Van deze 12 ICPC codes vallen er zeven binnen de ICPC groep Huid en Onderhuid, twee binnen de groep Ademhalingsorgaan, twee binnen Maag- Darmkanaal en één code valt in de groep Algemeen. In tabel 3.1 staan de ICPC codes voor kleine kwalen met zelfzorgscore.

Tabel 3.1: Kleine kwalen met een zelfzorgscore groter dan 75% en de range minder dan 50%

ICPC code	Omschrijving	Zelfzorgscore (%)	Range (%)
S17	Schaafwond/schram/blaar	85	15
S20	Likdoorns/eeltknobbels	85	20
R07	Niezen/neusverstopping/loopneus	82	30
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	81	10
S16	Buil/contusie intacte huid	81	20
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	79	10
S22	Symptoom/klacht nagels	78	35
S89	Luieruitslag	78	10
A72	Waterpokken	77	20
S12	Beet/steek insect	77	15
S74	Dermatomycosen	77	10
R05	Hoesten	76	10

De lijst met ICPC codes met een zelfzorgscore tussen de 50% en 75% is te vinden in de bijlage. Hierbij gaat het om ICPC codes waarvan wordt aangenomen dat ze klachten en aandoeningen vertegenwoordigen waarbij meestal zelfzorg volstaat.

3.2 Contacten met de huisartsenpraktijk

De aantallen contacten met de huisartsenpraktijk voor kleine kwalen staan in tabel 3.2. Het gaat hierbij om alle vormen van contacten tezamen van zowel de huisarts als de praktijk ondersteuner (POH). Het aantal contacten met de huisartsenpraktijk is gebaseerd op 40 Praktijken in 2009. Voor 2003 gaat dit om 45 praktijken en in 2006 om 65 praktijken .

Tabel 3.2: Aantal contacten met de huisartsenpraktijk per 10.000 ingeschreven patiënten in 2003, 2006 en 2009 voor kleine kwalen*

ICPC code	Omschrijving	2003**	2006	2009
S17	Schaafwond/schram/blaar	89,8	103,0	132,6
S20	Likdoorns/eeltknobbels	52,0	50,1	64,2
R07	Niezen/neusverstopping/loopneus	86,3	99,2	139,9
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	21,1	18,7	25,3
S16	Buil/contusie intacte huid	84,2	107,6	120,8
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	22,1	26,3	28,6
S22	Symptoom/klacht nagels	23,1	26,5	28,9
S89	Luieruitslag	20,7	18,5	29,0
A72	Waterpokken	27,8	40,4	34,7
S12	Beet/steek insect	93,3	137,7	163,7
S74	Dermatomycosen	705,6	638,2	744,4
R05	Hoesten	848,4	922,4	1239,2
Totaal		2074	2189	2751

* Deze contactcijfers zijn gecorrigeerd voor het aantal klachten tijdens het contact en de zelfzorgscore.

** Contacten in 2003 zijn gebaseerd op de losse contacten, en in 2006 en 2009 op de gedeclareerde contacten.

Het totaal aantal contacten voor kleine kwalen laat een toename zien van 2189 naar 2751 contacten per 10.000 patiënten in de periode 2006 – 2009, een stijging van 26%. De meeste contacten hebben betrekking op de klacht ‘Hoesten’ en op de aandoening ‘Dermatomycosen’ (schimmels of gisten op de huid). De grootste toename in absolute aantallen sinds 2006 wordt gevonden voor de klacht ‘Hoesten’ en de grootste relatieve toename voor ‘Luieruitslag’. Eén aandoening, ‘Waterpokken’, laat een afname zien van 40 contacten per 10.000 patiënten in 2006 naar 35 contacten per 10.000 patiënten in 2009. Bij 67% van de contacten in verband met een kleine kwaal was de kleine kwaal de enige reden voor het benaderen van de huisartsenpraktijk, in de overige gevallen was er ook nog een andere reden om contact op te nemen. Deze percentages waren voor de jaren 2003, 2006 en 2009 respectievelijk 70%, 67% en 64%.

Voor alle aandoeningen en klachten tezamen, dus kleine en niet kleine kwalen tezamen, was het aantal contacten in 2006 52.150 contacten per 10.000 patiënten en in 2009 bedroeg het totaal aantal contacten 61.181 per 10.000 patiënten. Dit betreft ruwe contactcijfers, dwz niet gecorrigeerd voor het aantal klachten tijdens een contact of de zelfzorgscore.

In tabel 3.3 worden de contacten voor kleine kwalen uitgesplitst naar consulten korter dan 20 minuten, telefonische consulten en herhaalrecepten. In de bijlagen 2 tot en met 4 is een overzicht te vinden van alle typen contacten per 10.000 ingeschreven patiënten voor de jaren 2003, 2006 en 2009.

Tabel 3.3: Aantal consulten, telefonische consulten en herhaalrecepten per 10.000 ingeschreven patiënten in 2003, 2006 en 2009 voor kleine kwalen*

ICPC code	Omschrijving	Consult kort**			Telefonisch consult			Herhaal recept		
		2003	2006	2009	2003	2006	2009	2003	2006	2009
S17	Schaafwond/schram/blaar	74	77	80	5	7	11	3	11	19
S20	Likdoorns/eeltknobbels	40	36	43	2	2	4	6	7	6
R07	Niezen/neus-verstopping/loopneus	52	48	57	11	8	16	22	38	60
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	14	10	12	3	2	3	4	5	7
S16	Buil/contusie intacte huid	70	84	93	4	8	12	3	5	6
D22	Wormen/oxyuren/ andere parasieten	10	8	9	7	15	15	6	3	3
S22	Symptoom/klacht nagels	20	20	20	1	2	3	1	2	2
S89	Luieruitslag	12	13	19	4	2	5	4	3	5
A72	Waterpokken	19	24	21	7	15	12	1	1	1
S12	Beet/steek insect	73	96	109	13	29	39	7	11	11
S74	Dermatomycosen	491	403	444	52	41	54	153	160	187
R05	Hoesten	540	523	691	138	138	242	146	221	226
Totaal		1416	1342	1597	247	269	416	355	466	532

* Deze contactcijfers zijn gecorrigeerd voor het aantal klachten en de zelfzorgscore.

** In 2003 betreffen de consultcijfers zowel de korte als de lange consulten, in 2006 en 2009 alleen de consulten korter dan 20 minuten.

Voor kleine kwalen zijn er in 2009 1597 korte consulten, 416 telefonische consulten en 532 herhaalrecepten per 10.000 patiënten geregistreerd. Deze 3 type contacten vormen tezamen ruim 92% van alle contacten in 2009 en in 2006 was dit 95%. Zowel korte consulten, telefonische consulten als herhaalrecepten laten een toename zien over de periode 2006-2009, waarbij de telefonische consulten relatief het meeste zijn toegenomen in deze periode; een toename van 269 per 10.000 patiënten in 2006 naar 416 per 10.000 patiënten in 2009 (55%). De grootste toename voor korte consulten en telefonische consulten wordt gevonden voor Luieruitslag. Bij de herhaalrecepten is de toename het grootst voor Schaafwond/schram/blaar. Voor de meeste kleine kwalen wordt vaker een kort consult gevraagd dan een telefonisch consult, alleen voor Wormen/oxyuren/ andere parasieten wordt vaker een telefonisch consult aangevraagd.

Kleine kwalen vormen een beperkt onderdeel van de totale werklust, het aandeel kleine kwalen van alle korte consulten in de huisartsenpraktijk in 2009 was 5,6%, in 2006 was dit 5,5%. Dit is het absolute aandeel van kleine kwalen binnen het totaal aantal consulten, dus zonder correctie voor zelfzorgscore of het aantal klachten per consult.

Tabel 3.4: Demografische kenmerken van de patiënten die contact hadden met de huisartsenpraktijk voor een kleine kwaal in 2006 en 2009

ICPC code	Omschrijving	Leeftijd (jr)	Geslacht	Leeftijd (jr)	Geslacht
		Gemiddelde (SD)	(% man)	Gemiddelde (SD)	(% man)
		2006	2006	2009	2009
S17	Schaafwond/schram/blaar	45,0 (0,8)	49,7	46,9 (0,9)	49,3
S20	Likdoorns/eeltknobbels	48,8 (0,8)	41,3	50,2 (0,8)	43,3
R07	Niezen/neus-verstopping/ loopneus	40,0 (0,6)	49,0	39,4 (0,7)	50,3
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	53,0 (1,2)	39,4	53,8 (1,5)	51,6
S16	Buil/contusie intacte huid	37,5 (0,6)	43,9	38,2 (0,8)	45,7
D22	Wormen/oxyuren/ andere parasieten	21,1 (0,9)	39,1	21,0 (1,2)	37,3
S22	Symptoom/klacht nagels	36,8 (1,0)	47,6	38,5 (1,2)	48,3
S89	Luieruitslag	4,5 (0,9)	38,2	5,3 (1,0)	33,9
A72	Waterpokken	5,9 (0,4)	49,7	5,6 (0,6)	53,0
S12	Beet/steek insect	36,5 (0,5)	40,4	38,3 (0,6)	38,8
S74	Dermatomycosen	40,0 (0,2)	50,2	39,5 (0,3)	49,3
R05	Hoesten	41,7 (0,2)	41,5	41,8 (0,3)	42,7

De gemiddelde leeftijd en het geslacht van de patiënten die contact zochten met de huisartsenpraktijk voor een kleine kwaal in de jaren 2006 en 2009 staan gerapporteerd in tabel 3.4. De gemiddelde leeftijd van alle patiënten in LINH was 39,6 (SD: 0,1) jaar en 46% van de patiënten was man. Voor de kleine kwalen luieruitslag (S89), waterpokken (A72) en in mindere mate voor wormen/oxyuren/andere parasieten (D22) hebben met name jongere patiënten contact met de huisarts. De leeftijdsverdeling voor de aandoening luieruitslag is behoorlijk scheef, bijna 1% van de patiënten die hiervoor contact zocht was ouder dan 70 jaar, en 89% was jonger dan 5 jaar. Voor flatulentie (D08), likdoorns/eeltknobbels (S20) en schaafwond/schram/blaar (S17) hadden met name oudere patiënten contact met de huisarts.

3.3 Voorschriften

In tabel 3.5 staan de top-15 geneesmiddelvoorschriften voor de ICPC codes van kleine kwalen voor de jaren 2003, 2006 en 2009. De volledige lijst staat in bijlage 5. Er is een toename in aantal geneesmiddelen voorschriften voor kleine kwalen te zien in deze periode. De volgorde in top-15 voorschriften laat verschuivingen zien in de tijd, waarbij opiumalkaloïden en derivaten (hoestprikkelende middelen) alsmede tetracyclines (breed spectrum antibiotica) richting de top schuiven en dus vaker zijn voorgeschreven, terwijl glucocorticoiden relatief minder vaak worden voorgeschreven. Opiumalkaloïden, Corticosteroiden (neussprays), tetracyclines, selectieve beta-2-sympathicomimetica (bronchusverwijdende puffjes), en glucocorticoiden (ontstekingsremmende puffjes) worden vooral voorgeschreven voor de klacht hoesten. Tetracyclines worden echter ook geregeld voorgeschreven voor een beet/steek insecten. Neusspray wordt ook nog frequent voorgeschreven voor de klacht niezen/neusverstopping/loopneus. Protonpompremmers (maagzuurremmers) worden voornamelijk voorgeschreven voor hoesten en voor de klacht flatulentie/gaspijn/boeren. Aan de hand van de ATC codes is niet te achterhalen in welke vorm en dosering het geneesmiddel is voorgeschreven en of het in een lichte vorm is.

Hierdoor is het niet mogelijk te achterhalen of het geneesmiddel ook zonder recept verkrijgbaar is. Van de patiënten die in 2009 voor een kleine kwaal een consult aangevraagd hebben kreeg 55% een voorschrift voor een geneesmiddel mee en in 2006 kreeg 58% van de patiënten een prescriptie voor een kleine kwaal.

Tabel 3.5: Aantal geneesmiddelvoorschriften per 10.000 ingeschreven patiënten voor kleine kwalen. De 15 meest frequente voorschriften zijn weergegeven*

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	261,2	299,0	373,0
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	336,5	272,1	321,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	152,7	176,0	212,1
R01AD	Corticosteroiden	70,0	91,8	134,7
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	96,1	87,4	99,4
J01AA	Tetracyclines	31,8	47,3	82,5
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	49,4	52,4	69,6
J02AC	Triazoolderivaten	55,6	61,5	61,8
R03BA	Glucocorticoiden	63,0	73,3	61,5
D01AE	Overige lokale antimycotica	59,0	47,8	56,3
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	12,3	21,1	39,7
A02BC	Protonpompremmers	12,6	16,5	39,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	16,1	20,3	31,6
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	16,9	20,4	28,8
R03BB	Parasympathicolitica	15,1	16,8	26,1
Niet ingevuld		49,8	69,1	83,2

* Volgorde is op basis van het jaar 2009.

3.4 Verwijzingen

Op basis van het Delphi onderzoek is ICPC code S17 (schaafwond/schram/ blaar) de kwaal met de hoogste zelfzorgscore, dus ‘grootste’ kleine kwaal. Deze ICPC code heeft een zelfzorgscore van 85%. Dit betekent dat bij 15% van de patiënten met deze klacht professionele medische zorg noodzakelijk is. Om hier een beeld van te krijgen zijn per ICPC codes de verwijzingen naar specialisten of andere eerstelijns zorgverleners bekeken.

In 2009 werd 1% van de patiënten met een kleine kwaal doorverwezen. In totaal werd er in 2009 13,5 per 10.000 patiënten verwezen naar de dermatoloog en 10,7 per 10.000 patiënten naar de KNO-arts (tabel 3.6). Eén fulltime werkende huisarts heeft gemiddeld 2350 patiënten, deze heeft dus in 2009 zo’n 3,2 keer naar de dermatoloog doorverwezen voor een kleine kwaal. Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van het aantal verwijzingen vanwege een kleine kwaal naar de dermatologie in 2006. De verwijzingen naar de fysiotherapeut nemen af, dit kan mogelijk te maken hebben dat de fysiotherapeut sinds 2006 vrij toegankelijk is.

Voor alle klachten en aandoeningen tezamen, kleine en niet-kleine kwalen, werd in 2009 1997,5 keer per 10.000 patiënten verwezen naar een specialist.

De volledige lijst verwijzingen voor kleine kwalen, per afzonderlijke ICPC code, is te vinden in bijlage 6.

Tabel 3.6: Aantal verwijzingen per 10.000 ingeschreven patiënten per specialisme voor alle kleine kwalen tezamen. De meest frequente verwijzingen zijn weergegeven*

Specialisme	2003**	2006	2009
Dermatologie	4,8	7,7	13,5
KNO	4,4	6,2	10,7
Longarts	3,3	3,7	5,1
Podotherapie	3,0	4,7	3,9
Chirurgie			2,1
Orthopedie			1,5
Pediatrie		1,7	1,5
Fysiotherapie	1,3	1,8	1,4
Interne geneeskunde			1,4

* De volgorde is op basis van 2009.

** Alleen verwijzingen met een frequentie $\geq 1,0$ per 10.000 ingeschreven patiënten zijn weergegeven

Voor de individuele ICPC-codes die een kleine kwaal betreffen staan de verwijzingen in tabel 3.7.

Tabel 3.7: Aantal verwijzingen per 10.000 ingeschreven patiënten per specialisme voor individuele ICPC-codes welke een kleine kwaal betreffen.*

ICPC omschrijving	Specialisme*	2003	2006	2009
S20 (Likdoorn/eeltknobbels)	Podotherapie	2,9	3,2	3,1
S20 (Likdoorn/eeltknobbels)	Orthopedie			1,3
R07 (Niezen/loopneus)	KNO	3,2	4,4	7,7
S74 (Dermatomycosen)	Dermatologie	3,7	5,7	9,6
R05 (Hoesten)	Longarts	3,3	3,7	5,1
R05 (Hoesten)	KNO	1,2	1,6	2,9
R05 (Hoesten)	Pediatrie		1,4	

* Alleen verwijzingen met een frequentie $\geq 1,0$ per 10.000 ingeschreven patiënten zijn weergegeven
 Voor de volgende ICPC codes zijn er geen verwijzingen met een frequentie $\geq 1,0$ per 10.000 ingeschreven patiënten: A72 (Waterpokken), D08 (Flatulentie/gaspijn/boeren), D22 (Wormen/oxyuren/andere parasieten), S12 (Beet/steek insect) S16 (Buil/contusie intacte huid), S17 (Schaafwond/schram/blaar), S22 (Symptoom/klachten nagels), S89 (Luieruitslag).

Voor het merendeel van de kleine kwalen wordt niet verwezen naar een specialist. Van de patiënten die voor een kleine kwaal een consult aanvragen bij de huisarts in 2009 krijgt 56% een voorschrift voor een geneesmiddel of een verwijzing mee en verlaat 44% van de patiënten zonder voorschrift of verwijzing de praktijk. In 2006 kregen 58% van de patiënten een prescriptie of verwijzing voor een kleine kwaal.

4 Discussie en Conclusie

Er zijn twaalf ICPC codes die grotendeels een kleine kwaal betreffen, met een zelfzorg score groter dan 75%. Kleine kwalen met een zelfzorg-score groter dan 75% waarvoor het meest frequent de huisarts geconsulteerd worden zijn hoesten en dermatomycosen. Voor deze klachten en aandoeningen worden voornamelijk hoestdempende middelen en schimmelwerende middelen voorgeschreven. In de periode 2006 tot en met 2009 wordt een toename gezien van het aantal contacten en van het aantal prescripties voor kleine kwalen. Dit betekent dat patiënten met kleine kwalen vaker contact zochten met de huisartsenpraktijk.

De definitie van kleine kwalen in deze studie is gebaseerd op een Delphi onderzoek onder vier huisartsen en vier apothekers. De Delphi methode is een erkende methode voor het samenvatten en vaststellen van meningen van experts voor onderwerpen waar geen consensus over bestaat. In dit onderzoek is de grens van een 'grotendeels' kleine kwaal gelegd bij een zelfzorg-score > 75%. Deze grens is enigszins arbitrair. Om te beoordelen of deze grens reëel is, is het aantal verwijzingen bepaald. Uitgangspunt was dat voor kleine kwalen geen verwijzingen nodig zijn. In totaal werd slechts bij 1% van de korte consulten vanwege een kleine kwaal een verwijzing naar een medisch specialist of andere eerstelijns behandelaar uitgeschreven. Deze verwijzingen zijn voornamelijk naar de dermatoloog vanwege dermatomycosen. Ten opzichte van alle verwijzingen naar de dermatoloog, 240 per 10.000 patiënten, vormen de verwijzingen vanwege dermatomycose 4% van het totaal. Bij alle verwijzingen naar de KNO arts is de kleine kwaal hoesten bij 5% de reden van verwijzen. Kleine kwalen leiden dus in beperkte mate tot een verwijzing en het lijkt aannemelijk dat de gevonden groep ICPC codes die tezamen de groep kleine kwalen vormen mogelijk geen onterechte codes bevat .

In deze studie wordt een contact voor een kleine kwaal gecorrigeerd voor het aantal klachten of aandoeningen welke geregistreerd zijn tijdens hetzelfde contact en vervolgens wordt dit contact gewogen voor de zelfzorgscore. Bij deze correctie telt iedere klacht, d.w.z. iedere ICPC code, even zwaar. Indien een patiënt komt met een ernstige aandoening en terloops een kleine kwaal ter sprake brengt, wordt deze kleine kwaal voor 50% meegeteld. Mogelijk geeft deze berekening een overschatting van het aandeel kleine kwalen tijdens contacten. Het aantal contacten waarbij alleen de kleine kwaal is besproken, en dus geen correctie voor het aantal klachten noodzakelijk was, bedroeg gemiddeld 67%. Bij tweederde van de consulten voor kleine kwalen speelt bovengenoemde overschatting dus geen rol. Deze mogelijke overschatting speelt ook geen rol bij prescripties en verwijzingen, daarbij kan slechts één ICPC code worden vermeld. Aan de andere kant is er mogelijk sprake van een onderschatting van het aandeel kleine kwalen. Het is niet ondenkbaar dat indien een patiënt gedurende een consult voor een aandoening terloops een kleine kwaal ter sprake brengt, deze kleine kwaal niet altijd geregistreerd wordt indien de huisarts geen geneesmiddel voorschrijft of een verwijzing uitschrijft.

In totaal werd tijdens korte consulten vanwege een kleine kwaal in ruim 50% van de keren een geneesmiddel voorgeschreven. Dit zijn vaak hoestdempende of schimmelwerende middelen. Echter in een aantal gevallen betreft het zwaardere geneesmiddelen zoals diverse typen inhalatiepreparaten (o.a. glucocorticoiden). Hierbij kan de vraag gesteld worden of dit nog om een kleine kwaal gaat of dat de bijbehorende ICPC code mogelijk te generiek is. In deze studie is uitgegaan van de codes zoals opgegeven door de huisartsen in het elektronisch patiënten dossier.

In de periode 2006-2009 werd voor de groep kleine kwalen een toename gevonden van 26% voor het aantal gewogen contacten per 10.000 patiënten. Voor alle klachten en aandoeningen tezamen, dus alle ICPC codes, werd voor die periode een toename van 17% gevonden. Dus zowel de kleine kwalen als alle kwalen en aandoeningen tezamen laten een toename zien en daarmee een verzwaring van de werkdruk van de huisarts. De totale werklast in de huisartsenpraktijk vanwege kleine kwalen is beperkt, in 2009 had 5,6% van alle korte consulten betrekking op een kleine kwaal. Dit aantal is lager dan gevonden werd in internationale studies.¹⁻³ Mogelijk heeft dit te maken met de definitie van een kleine kwaal. In ons onderzoek is een vrij strenge definitie van kleine kwaal gehanteerd. Alleen kwalen met een zelfzorgscore van meer dan 75% zijn meegenomen. Bovendien werd vooraf bepaald wat een kleine kwaal was en niet op basis van het consult en het gevoerde beleid van de huisarts.

In tegenstelling tot een eerder onderzoek uit Nederland over de periode 1987-2001, wordt in deze studie een toename van het aantal contacten met de huisartsenpraktijk gevonden voor kleine kwalen.⁴ Naast het verschil in tijdsperiode, zijn in bovengenoemd studie de resultaten gebaseerd op vragenlijsten onder patiënten, dit in tegenstelling tot de huidige studie die op gegevens uit het elektronisch patiënten dossier (EPD) van de huisarts is gebaseerd. Mogelijk komt het verschil tussen zelfrapportage en rapportage uit het EPD, en mogelijk komt het verschil deels door het hanteren van verschillende definities van kleine kwaal.

In de periode 2006-2009 nam de vraag naar huisartsgeneeskundige zorg toe, waarbij ook de vraag naar zorg vanwege kleine kwalen toenam. Bijna de helft van de patiënten die een consult aanvraag bij de huisarts vanwege een kleine kwaal verliet de praktijk zonder voorschrift voor een geneesmiddel of een verwijzing. Deze kleine kwalen kunnen vermoedelijk meestal met zelfzorg, dat wil zeggen afwachtend beleid of een zelfzorgmiddel, verholpen worden. Belangrijke voorwaarde is voldoende kennis bij de patiënt om een kleine kwaal te herkennen. Dit mag echter niet ten koste gaan van de kwaliteit van zorg en de functie van de huisarts om, waar nodig, gerust te stellen of advies te geven. Kleine kwalen betreffen een beperkt deel van het totaal aantal consulten; 5,6% van het totaal. Meer zelfzorg voor kleine kwalen zal dus slechts een beperkte bijdrage kunnen leveren bij het terugdringen van de werkbelasting van de huisartsen, hiervoor zal gezocht moeten worden naar andere factoren.

Bijlage 1

Klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50%¹⁴

ICPC code	Omschrijving	Zelfzorgscore(%)
S17	Schaafwond/schram/blaar	85
S20	Likdoorns/eeltknobbels	85
R07	Niezen/neusverstopping/loopneus	82
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	81
S16	Buil/contusie intacte huid	81
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	79
S22	Symptoom/klacht nagels	78
S89	Luieruitslag	78
A72	Waterpokken	77
S12	Beet/steek insect	77
S74	Dermatomycosen	77
R05	Hoesten	76
R21	Symptomen/klachten keel	74
S96	Acne	73
A76	Andere virusziekten met exantheem	72
D12	Obstipatie	71
K96	Hemorroiden	71
W14	Morning after pil/over. anticoncept	71
A09	Transpiratie problemen	70
N02	Spanningshoofdpijn	70
S86	Seborroisch eczeem/roos	70
D03	Zuurbranden	69
D11	Diarree	69
D19	Symptoom/klacht tanden/tandvlees	69
D20	Symptoom/klacht mond/tong/lippen	69
N01	Hoofdpijn	69
X02	Pijnlijke menstruatie	69
P17	Tabaks misbruik	68
S71	Herpes simplex lip/genitaal	68
D09	Misselijkheid	67
L08	Schouder symptomen/klachten	67
L18	Spierpijn/fibrositis	67
H01	Oorpijn	66
S02	Pruritus/jeuk	66
S03	Wratten	66
R97	Hooikoorts/allergische rhinitis	65
D05	Perianale jeuk	63
F71	Allergische conjunctivitis	63
L03	Lage rugpijn zonder uitstraling	63
R80	Influenza bewezen excl. pneumonie	63
S06	Lokale roodheid huid	63
A03	Koorts	61
D01	Gegeneralis. buikpijn/buikkrampen	61
D93	Spastisch colon/ibs	61
L89	Perifere artrose	61
R06	Bloedneus	61
D10	Braken [ex zwangerschap W06]	60
S01	Pijn/gevoeligheid huid	58
A01	Pijn gegeneraliseerd	56
L02	Rug symptomen/klachten	56
L12	Hand/vinger symptomen/klachten	55
A12	Allergie/allergische reactie nao	52
A77	Andere virusziekten nao	52
H13	Verstopt gevoel oor	52
N89	Migraine	52

Bijlage 2

Aantal consulten, visites, telefonische consulten, herhaalrecepten, vaccinaties en emailconsulten met de huisartsenpraktijk per 10.000 ingeschreven patiënten in **2003** voor klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50%.

ICPC code	Omschrijving	Consult	Visite	Telef. consult	Herhaalrecept
S17	Schaafwond/schram/blaar	74,4	7,4	5,0	3,1
S20	Likdoorns/eeltknobbels	40,3	3,9	2,0	5,8
R07	Niezen/neusverstopping/loopneus	52,2	1,3	11,3	21,5
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	14,1	1,0	2,5	3,5
S16	Buil/contusie intacte huid	69,8	7,7	4,2	2,5
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	9,5	0	7,0	5,6
S22	Symptoom/klacht nagels	20,4	0,2	1,0	1,4
S89	Luieruitslag	12,4	0,2	3,9	4,1
A72	Waterpokken	19,3	0,6	6,8	1,1
S12	Beet/steek insect	73,4	0,2	12,6	7,1
S74	Dermatomyosen	490,7	9,8	52,0	153,1
R05	Hoesten	539,8	24,1	138,3	146,2
R21	Symptomen/klachten keel	91,5	1,4	17,8	6,1
S96	Acne	45,3	0,1	12,5	39,3
A76	Andere virusziekten met exantheem	10,1	0,1	1,8	0,2
D12	Obstipatie	64,6	13,9	42,7	70,8
K96	Hemorroiden	31,6	1,2	9,4	15,9
W14	Morning after pil/over. anticoncept	54,7	0,2	7,8	18,4
A09	Transpiratie problemen	7,5	0,1	2,0	1,9
N02	Spanningshoofdpijn	36,5	0,5	6,5	15,8
S86	Seborroisch eczeem/roos	41,0	1,0	8,7	27,5
D03	Zuurbranden	30,8	1,3	9,7	37,0
D11	Diarree	41,5	5,4	23,9	6,5
D19	Symptoom/klacht tanden/tandvlees	7,4	0,1	3,6	2,1
D20	Symptoom/klacht mond/tong/lippen	29,2	0,8	3,6	3,8
N01	Hoofdpijn	75,2	3,1	17,4	31,3
X02	Pijnlijke menstruatie	13,5	0	5,0	18,5
P17	Tabaks misbruik	24,5	0,1	6,9	3,6
S71	Herpes simplex lip/genitaal	9,8	0	1,4	1,0
D09	Misselijkheid	20,2	5,7	10,0	8,7
L08	Schouder symptomen/klachten	120,5	4,7	16,6	21,7
L18	Spierpijn/fibrositis	68,6	3,2	10,7	17,4
H01	Oorpijn	25,0	0,2	8,4	2,6
S02	Pruritus/jeuk	40,3	4,5	11,0	27,5
S03	Wratten	218,6	0,8	4,9	6,3
R97	Hooikoorts/allergische rhinitis	72,6	0,5	48,4	144,5
D05	Perianale jeuk	8,6	0,1	1,1	3,9
F71	Allergische conjunctivitis	24,4	0,2	5,2	14,6
L03	Lage rugpijn zonder uitstraling	192,5	12,8	46,6	50,0
R80	Influenza bewezen excl. pneumonie	12,8	3,0	3,6	1,1
S06	Lokale roodheid huid	30,4	1,2	4,4	5,1
A03	Koorts	31,7	5,2	15,1	1,7
D01	Gegeneralis. buikpijn/buikkrampen	43,8	3,8	9,8	5,3
D93	Spastisch colon/ibs	48,2	0,6	8,2	16,9
L89	Perifere artrose	12,2	5,6	6,1	10,2
R06	Bloedneus	15,7	1,3	3,4	0,9
D10	Braken [ex zwangerschap W06]	9,8	3,5	6,9	1,4
S01	Pijn/gevoeligheid huid	2,3	0	0,3	0,7
A01	Pijn gegeneraliseerd	8,0	2,7	7,1	15,3

ICPC code	Omschrijving	Consult	Visite	Telef. consult	Herhaal-recept
L02	Rug symptomen/klachten	120,7	9,7	29,1	32,7
L12	Hand/vinger symptomen/klachten	52,3	1,2	4,8	5,1
A12	Allergie/allergische reactie nao	27,2	0,7	8,3	15,6
A77	Andere virusziekten nao	29,1	3,6	4,5	0,9
H13	Verstopt gevoel oor	7,1	0,1	0,3	0,2
N89	Migraine	33,2	0,6	20,3	53,1
Groep 1	Zelfzorgscore > 75%	1416,4	56,4	246,6	355,0
Groep 2	Zelfzorgscore > 50%	3307,0	161,6	722,7	1118,1

In 2003 kan geen onderscheid gemaakt worden tussen korte- en lange consulten, of tussen korte en lange visites. Beide typen worden hier tezamen gepresenteerd. In 2003 waren er geen gegevens beschikbaar met betrekking tot vaccinatie en emailconsult.

Bijlage 3

Aantal consulten, visites, telefonische consulten, herhaalrecepten, vaccinaties en email-consulten met de huisartsenpraktijk per 10.000 ingeschreven patiënten in **2006** voor klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50%.

ICPC code	Omschrijving	Consult kort	Consult lang	Visite kort	Visite Lang	Telef. consult	Herhaal recept	Vaccinatie	Email consult
S17	Schaafwond/schram/blaar	76,9	3,3	3,8	0,5	6,8	11,1	0,6	0
S20	Likdoorns/eeltknobbels	35,7	4,1	2,0	0,2	1,6	6,5	0	0
R07	Niezen/neusverstopping/ loopneus	48,2	3,5	1,2	0,1	8,3	37,8	0,1	0,1
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	10,4	1,0	0,2	0,2	1,9	4,9	0	0,1
S16	Buil/contusie intacte huid	84,3	2,8	6,2	0,8	8,4	5,1	0	0
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	8,2	0,4	0,1	0	14,5	3,1	0	0
S22	Symptoom/klacht nagels	19,9	1,2	0,8	0	2,4	2,2	0	0,1
S89	Luiersuitslag	12,7	0	0,1	0	2,3	3,3	0	0
A72	Waterpokken	24,0	0,3	0,3	0	14,6	1,2	0	0
S12	Beet/steek insect	95,7	1,6	0,4	29,2	10,7	0,1	0	0
S74	Dermatomycosen	402,9	23,3	10,3	0,9	40,8	159,5	0	0,5
R05	Hoesten	522,8	16,7	22,5	1,6	137,8	220,8	0,1	0,1
R21	Symptomen/klachten keel	90,4	3,5	1,2	0,1	24,7	8,8	0	0,1
S96	Acne	46,2	2,4	0	0	5,1	56,1	0	0,1
A76	Andere virusziekten met exantheem	13,2	0,2	0,2	0	2,3	0,5	0	0
D12	Obstipatie	63,1	6,4	10,1	2,0	32,0	112,6	0	0
K96	Hemorroiden	29,6	3,1	0,8	0,1	7,3	22,2	0	0
W14	Morning-after pil/over,anticoncept	46,2	2,0	0,2	0	3,8	35,4	5,6	0
A09	Transpiratie problemen	7,2	1,0	0,2	0	2,3	2,6	0	0,1
N02	Spanningshoofdpijn	30,3	3,5	0,5	0,1	2,8	11,9	0	0
S86	Seborroisch eczeem/roos	36,2	2,8	1,1	0,1	2,5	33,7	0	0
D03	Zuurbranden	22,4	1,8	0,7	0,1	6,0	54,3	0	0
D11	Diarree	40,6	2,4	5,4	0,9	35,1	11,4	0	0
D19	Sympt./klacht tanden/tandvlees	6,4	0,4	0,1	0	4,1	4,4	0	0
D20	Symptoom/klachtmond/tong/ lippen	25,8	1,3	1,0	0,1	5,4	4,7	0	0
N01	Hoofdpijn	71,9	7,5	3,0	0,5	17,9	39,3	0	0
X02	Pijnlijke menstruatie	10,5	0,9	0,1	0	2,5	11,9	0	0
P17	Tabaksmisbruik	12,0	2,6	0,2	0	3,3	5,4	0	0,1
S71	Herpes simplex lip/genitaal	8,0	0,2	0,1	0	2,2	1,4	0	0
D09	Misselijkheid	16,3	1,3	4,2	0,7	8,1	10,5	0	0
L08	Schouder sympt./klachten	98,1	6,3	3,0	0,6	17,0	29,3	0	0
L18	Spierpijn/fibrositis	62,8	4,4	2,6	0,2	8,3	27,4	0	0,1
H01	Oorpijn	28,5	0,8	0,2	0	11,9	3,2	0	0
S02	Pruritus/jeuk	38,0	2,0	2,7	0,4	9,6	33,3	0	0
S03	Wratten	216,0	6,4	0,5	0,1	4,5	9,4	0	0
R97	Hooikoorts/allergische rhinitis	81,6	5,1	0,4	0,1	30,2	249,0	0,3	0,1
D05	Perianale jeuk	9,3	0,7	0,1	0	1,5	5,4	0	0
F71	Allergische conjunctivitis	23,6	0,7	0,1	0	3,6	20,9	0	0
L03	Lage rugpijn zonder uitstraling	150,7	11,3	8,8	1,3	40,2	69,0	0	0,1
R80	Influenza bewezen excl. pneumonie	11,4	0,1	1,8	0	3,3	1,1	0	0
S06	Lokale roodheid huid	33,4	1,5	1,2	0,2	6,7	9,8	0	0
A03	Koorts	28,2	1,1	3,5	0,9	15,6	1,3	0	0

ICPC code	Omschrijving	Consult kort	Consult lang	Visite kort	Visite Lang	Telef. consult	Herhaal recept	Vaccinatie	Email consult
D01	Gegeneralis, buikpijn/buikkramp	49,0	5,9	2,7	0,5	14,0	12,4	0	0
D93	Spastisch colon/ibs	34,8	4,9	0,2	0,1	4,2	21,9	0	0
L89	Perifere artrose	12,3	1,8	3,4	0,5	6,7	12,0	0	0
R06	Bloedneus	14,9	1,1	0,8	0,1	3,5	1,5	0	0
D10	Braken [ex zwangerschap W06]	10,3	0,9	2,4	0,4	8,4	3,1	0	0
S01	Pijn/gevoeligheid huid	2,9	0,3	0,1	0	0,7	3,2	0	0
A01	Pijn gegeneraliseerd	7,1	1,6	1,7	0,8	4,2	26,2	0	0
L02	Rug symptomen/klachten	86,2	6,5	6,3	0,8	28,0	42,1	0	0,1
L12	Hand/vinger sympt./klachten	57,6	2,8	1,4	0,2	7,5	7,3	0	0
A12	Allergie/allergische reactie nao	25,9	1,2	0,5	0,1	8,8	29,2	0,3	0
A77	Andere virusziekten nao	22,9	0,7	1,5	0,3	5,3	1,3	0	0
H13	Verstopt gevoel oor	9,8	0,4	0,2	0	0,8	0,5	0	0
N89	Migraine	25,3	2,9	0,3	0,1	5,7	85,7	0	0
Groep 1	Zelfzorgscore > 75%	1341,7	58,2	48,1	4,3	268,6	466,2	0,9	0,7
Groep 2	Zelfzorgscore > 50%	3058,8	172,8	123,4	16,8	686,3	1598,8	7,4	1,7

Bijlage 4

Aantal consulten, visites, telefonische consulten, herhaalrecepten, vaccinaties en emailconsulten met de huisartsenpraktijk per 10.000 ingeschreven patiënten in 2009 voor klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50%.

ICPC code	Omschrijving	Consult kort	Consult lang	Visite kort	Visite Lang	Telef. consult	Herhaal recept	Vaccinatie	Email consult
S17	Schaafwond/schram/blaar	79,5	13,1	8,9	1,0	10,9	19,0	0,3	0
S20	Likdoorns/eeltknobbels	43,0	8,1	2,0	0,6	3,9	6,4	0	0,1
R07	Niezen/neusverstopping/ loopneus	56,5	7,2	0,9	0,2	15,5	59,5	0	0,1
D08	Flatulentie/gaspijn/boeren	12,1	2,3	0,3	0,1	3,1	7,4	0	0
S16	Buil/contusie intacte huid	92,5	4,7	5,0	1,0	11,8	5,9	0	0
D22	Wormen/oxyuren/andere parasieten	9,0	1,3	0	0	15,3	3,1	0	0
S22	Symptoom/klacht nagels	20,4	2,3	0,7	0	3,3	2,3	0	0
S89	Luieruitslag	19,2	0,4	0,2		4,5	4,7	0	0
A72	Waterpokken	21,2	0,4	0,2		12,1	0,8	0	0
S12	Beet/steek insect	109,1	4,6	0,4	0	38,7	10,6	0	0,2
S74	Dermatomycosen	444,2	47,1	9,3	2,3	54,3	187,0		0,2
R05	Hoesten	690,6	45,0	31,5	3,8	242,2	225,7	0	0,4
R21	Symptomen/klachten keel	118,3	6,9	1,4	0,2	37,7	11,7	0	0,2
S96	Acne	55,7	5,4	0	0	6,5	75,5	0	0,1
A76	Andere virusziekten met exantheem	14,1	0,3	0,1	0	4,2	1,0	0	0
D12	Obstipatie	87,1	12,8	9,4	3,3	45,9	158,1	0	0,3
K96	Hemorroiden	34,8	6,1	0,7	0,1	10,1	27,1	0	0,2
W14	Morning-after pil/over, anticoncept	66,3	6,1	0,2	0,2	7,6	58,3	3,3	0
A09	Transpiratie problemen	9,0	1,6	0,2	0,1	3,0	3,9	0	0
N02	Spanningshoofdpijn	32,4	7,1	0,5	0	5,0	20,5	0	0,1
S86	Seborroisch eczeem/roos	38,6	4,6	0,8	0,3	3,9	38,9	0	0
D03	Zuurbranden	29,1	5,0	0,7	0,3	8,9	88,6	0	0,1
D11	Diarree	57,9	6,7	6,3	1,8	53,1	13,7	0	0,1
D19	Sympt./klacht tanden/ tandvlees	9,5	0,9	0,1	0	6,2	5,2	0	0
D20	Symptoom/klacht mond/tong/lippen	32,3	3,9	0,9	0,2	8,6	6,5	0	0
N01	Hoofdpijn	84,5	17,6	2,5	0,8	28,2	50	0	0
X02	Pijnlijke menstruatie	11,5	2,0	0	0	2,9	13,6	0	0
P17	Tabaksmisbruik	23,7	7,8	0,3	0,1	8,1	15,1	0	0,1
S71	Herpes simplex lip/ genitaal	10,8	0,8	0,3	0	1,8	2,7	0	0
D09	Misselijkheid	23,0	4,5	3,8	1,0	14,3	14,5	0	0
L08	Schouder sympt./klachten	124,9	17,1	3,3	0,8	26,2	40	0	0
L18	Spierpijn/fibrositis	65,0	10,4	1,7	0,4	14,5	37,8	0	0
H01	Oorpijn	40,3	2,3	0,6	0,1	13,2	3,7	0	0
S02	Pruritus/jeuk	47,0	6,0	3,1	1,0	13,4	43,0	0	0
S03	Wratten	289,2	18,7	0,3	0,1	6,5	9,8	0	0,1
R97	Hooikoorts/allergische rhinitis	98,6	11,3	0,5	0,1	38,9	370,3	0,3	0,5
D05	Perianale jeuk	11,4	1,7	0,2	0	1,9	9,0	0	0
F71	Allergische conjunctivitis	22,6	1,4	0,3		3,4	23,0	0	0
L03	Lage rugpijn zonder uitstraling	158,1	23,5	11,5	2,3	56,6	93,7	0	0,3

ICPC code	Omschrijving	Consult kort	Consult lang	Visite kort	Visite Lang	Telef, consult	Herhaal recept	Vaccinatie	Email consult
R80	Influenza bewezen excl. pneumonie	49,5	2,7	7,1	1,3	44,6	3,7	0	0,1
S06	Lokale roodheid huid	51,8	3,5	2,9	0,2	11,3	22,6	0	0
A03	Koorts	53,0	4,9	4,4	1,6	42,1	2,0	0	0
D01	Gegeneralis, buikpijn/buikkrimp	75,4	17,5	3,0	1,5	25,2	25,4	0	0
D93	Spastisch colon/ibs	39,9	9,0	0,3	0,2	10,2	31,2	0	0,1
L89	Perifere artrose	12,1	3,8	3,6	0,7	9,2	17,4	0	0
R06	Bloedneus	15,7	1,7	0,6	0,5	5,5	2,5	0	0
D10	Braken [ex zwangerschap W06]	13,7	1,6	2,5	0,6	12,2	4,6	0	0
S01	Pijn/gevoeligheid huid	2,9	0,3	0,2	0,1	0,9	6,9	0	0
A01	Pijn gegeneraliseerd	9,6	3,6	1,7	1,5	6,6	35,4	0	0,1
L02	Rug symptomen/klachten	83,8	13,2	4,9	1,4	30,6	43,3	0	0
L12	Hand/vinger sympt./klachten	72,0	7,6	1,6	0,2	13,4	12,1	0	0
A12	Allergie/allergische reactie nao	37,1	3,9	0,8	0,2	13,9	54,3	0,1	0
A77	Andere virusziekten nao	26,9	1,4	2,0	0,1	14,2	1,5	0	0,1
H13	Verstopt gevoel oor	13,6	0,9	0,3	0,1	1,2	0,9	0	0
N89	Migraine	28,0	6,3	0,3	0,1	8,3	130,1	0	0,1
Groep 1	Zelfzorgscore > 75%	1597,3	136,5	59,4	9,1	415,6	532,2	0,3	1,1
Groep 2	Zelfzorgscore > 50%	3777,9	410,6	145,6	32,6	1095,7	2161,4	4,3	4,1

Bijlage 5

Geneesmiddelvoorschriften per 10.000 ingeschreven patiënten voor klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50%, uitgesplitst per ICPC code voor 2003, 2006 en 2009. Alleen geneesmiddelen met een frequentie > 0.25 per 10.000 patiënten zijn meegenomen. Deze gegevens zijn gebaseerd op 70 praktijken in het jaar 2009. Voor 2003 gaat dit om 70 praktijken en in 2006 om 71 praktijken.

S17: Schaafwond/schram/blaar

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D06AX	Overige lokale antibiotica	3,5	4,2	6,4
J07AM	Tetanusvaccins	3,6	3,2	4,1
D09AA	Verbandmiddelen geïmpregneerd met antimicrobiele zalven	2,6	2,4	2,6
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	0,3	0,7	2,1
D06BA	Sulfonamiden	0,7	0,7	1,6
J01CR	Combinatiepreparaten	0,7	0,6	0,9
D08AG	Jodiumproducten	0,7	0,9	0,6
Y	Niet ingevuld	6,3	8,0	20,4

S20: Likdoorns/eeltknobbels

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01AE	Overige lokale antimycotica	4,8	7,6	7,2
D02AE	Ureumproducten	0,5	2,7	2,8
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,5	0,5	2,3
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,1	1,2	2,0
D11AF	Wrat- en likdoornpreparaten	1,6	1,1	1,4
D02AC	Vaseline en vetproducten	0,6	1,0	0,5
Y	Niet ingevuld	6,7	10,3	8,0

R07: Niezen/neusverstopping/loopneus

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R01AD	Corticosteroiden	59,2	73,2	105,9
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	3,1	3,3	5,1
R06AE	Piperazinederivaten	1,9	3,2	3,8
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	2,7	2,7	3,5
R01AA	Sympathicomimetica	3,2	2,3	3,4
S01GX	Overige allergiemiddelen	1,0	0,5	1,5
R01AX	Overige middelen voor nasaal gebruik	0,6	0,5	1,0
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,0	0,9	0,9
J01AA	Tetracyclines	0,6	0,6	0,7
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,4	0,4	0,6
Y	Niet ingevuld	0,7	1,1	3,0

D08: Flatulentie/gaspijn/boeren

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A02BC	Protonpompremmers	4,0	4,5	8,9
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	3,9	3,8	4,9
A02BA	H2-antagonisten	3,6	1,5	1,2
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,9	0,6	1,1
A06AC	Volumevergroterende middelen	0,8	0,8	0,9
A03AX	Overige middelen bij functionele darmstoornissen	1,7	2,5	0,4

S16: Buil/contusie intacte huid

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	2,6	3,1	3,1
M01AE	Propionzuurderivaten	1,1	2,3	3,0
A02BC	Protonpompremmers	0,3	0,4	2,5
Y	Niet ingevuld	1,2	1,1	2,0

D22: Wormen/oxyuren/andere parasieten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
P02CA	Benzimidazoolderivaten	11,3	11,3	8,1
P01AB	Nitroimidazoolderivaten	0,4	0,4	1,1
P02DA	Salicylzuurderivaten	0,5	0,5	0,3

S22: Symptoom/klacht nagels

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	1,8	1,4	2,1
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,8	1,2	1,5
J02AC	Triazoolderivaten	0,5	1,0	0,4
Y	Niet ingevuld	0,4	0,4	0,6

S89: Luierslag

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	5,4	4,8	7,1
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	2,3	2,1	5,4
D02AB	Zinkproducten	1,0	1,4	1,7
Y	Niet ingevuld	2,0	2,6	2,3

A72: Waterpokken

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D06AX	Overige lokale antibiotica	0,3	0,4	0,8
D04AX	Overige antipruritica	0,5	0,3	0,3
D02AB	Zinkproducten	0,6	3,1	0,3
Y	Niet ingevuld	1,3	1,3	1,8

S12: Beet/steek insect

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	6,0	10,3	13,9
R06AE	Piperazinederivaten	5,7	5,8	8,7
J01AA	Tetracyclines	3,6	5,0	7,9
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	3,8	4,6	5,1
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	3,5	6,0	5,0
R06AA	Aminoalkylethers	2,2	2,8	3,6
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,3	2,4	2,8
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	0,7	1,1	1,4
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,5	1,2	1,3
D04AB	Anaesthetica, lokale	0,3	0,4	1,1
C01CA	Sympathicomimetica en dopaminergica	0,5	0,4	0,9
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,9	0,5	0,8
J01FA	Macroliden	0,5	0,3	0,6
J01CR	Combinatiepreparaten	0,4	0,4	0,5
H02AB	Glucocorticoiden			
Y	Niet ingevuld	3,0	1,8	1,1

S74: Dermatomycosen

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	329,1	265,2	311,8
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	148,5	172,2	201,2
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	94,2	85,8	96,8
J02AC	Triazoolderivaten	54,5	60,4	61,1
D01AE	Overige lokale antimycotica	53,8	38,6	48,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	10,6	12,5	23,5
D02AX	Overige emollientia en protectiva	7,5	11,3	13,5
D06AX	Overige lokale antibiotica	3,8	6,5	9,9
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	6,3	5,3	9,4
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	3,6	5,5	8,0
G01AF	Imidazoolderivaten	2,1	5,0	6,7
A07AC	Imidazoolderivaten	1,9	1,9	4,6
D02AB	Zinkproducten	2,8	3,8	3,5
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	1,4	1,7	3,4
A07AA	Antibiotica	2,2	2,8	3,1
R06AE	Piperazinederivaten	0,9	1,2	2,9
A02BC	Protonpompremmers	1,2	1,3	2,3
C07AB	Selectieve beta-blokkers	1,3	1,6	2,1
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	0,3	1,4	2,0
N05CD	Benzodiazepinederivaten	6,7	1,1	1,9
C10AA	Cholesterolsyntheseremmers	1,0	1,8	1,9
D06BX	Overige chemische antimicrobiële middelen	0,3	1,0	1,9
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	3,4	1,2	1,6
M01AE	Propionzuurderivaten	1,8	1,3	1,5
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	0,8	2,0	1,4
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,6	1,2	1,3
J02AB	Imidazoolderivaten	1,3	1,4	1,2
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,7	1,5	1,1
A06AC	Volumevergrotende middelen	0,5	0,4	1,1
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	3,8	1,0	1,1
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	0,3	0,7	1,0
D07XB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,8	0,3	1,0
D02AC	Vaseline en vetproducten	0,4	0,3	1,0
D10AF	Antibacteriele middelen voor acne	1,0	1,0	0,9
C09AA	Ace-remmers	0,8	0,6	0,8
J01CR	Combinatiepreparaten	0,5	0,8	0,8
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	1,0	1,3	0,8
H03AA	Schildklierhormonen	0,4	0,4	0,7
R01AD	Corticosteroiden	0,7	0,6	0,7
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	0,6	0,3	0,6
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiële middelen	0,4	0,6	0,6
D05AX	Overige lokale psoriasismiddelen	0,5	0,4	0,6
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,8	0,7	0,6
D11AC	Medicinale shampoos	0,9	1,5	0,6
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,5	0,4	0,6
R03BA	Glucocorticoiden	0,7	0,5	0,6
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,2	1,0	0,6
N05BB	Difenylmethaanderivaten	0,9	0,3	0,6
J01FA	Macroliden	0,3	0,4	0,5
A02BA	H2-antagonisten	0,7	0,4	0,5
A10BA	Biguaniden	0,3	0,6	0,5
D08AG	Jodiumproducten	0,4	0,7	0,5
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	0,3	0,8	0,5
S01GX	Overige allergiemiddelen	0,3	0,4	0,4
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,5	0,9	0,4
J01AA	Tetracyclines	0,4	0,6	0,3
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	0,7	1,5	0,3
Y	Niet ingevuld	14,0	25,1	30,8

R05: Hoesten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	260,3	298,0	371,9
J01AA	Tetracyclines	26,6	41,0	73,7
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	48,4	49,1	67,1
R03BA	Glucocorticoiden	62,2	70,4	60,5
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	11,7	20,0	37,6
R01AD	Corticosteroiden	9,6	17,8	27,2
R03BB	Parasympathicolytica	15,0	15,4	25,3
A02BC	Protonpompre mmers	6,7	9,2	25,0
J01CA	Penicillines met breed spectrum	7,5	16,7	21,0
R05CB	Mucolytica	20,0	25,1	17,6
R06AD	Fenothiazinederivaten	16,8	19,4	17,3
J01FA	Macroliden	10,9	11,4	16,2
N02BE	Aceetanilidederivaten	7,0	9,3	15,1
H02AB	Glucocorticoiden	8,8	8,6	10,2
R06AE	Piperazinederivaten	1,9	3,2	7,6
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	6,3	4,3	6,9
R05CA	Expectorantia	17,1	11,3	6,4
N05BA	Benzodiazepinederivaten	6,0	6,9	5,9
J01CR	Combinatiepreparaten	4,4	3,5	5,8
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	1,9	2,0	5,4
R01AA	Sympathicomimetica	3,6	4,4	5,4
C03CA	Sulfonamiden	1,5	2,5	4,4
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	3,3	4,3	3,7
C07AB	Selectieve beta-blokkers	2,3	4,3	3,5
C09AA	Ace-remmers	1,4	4,0	2,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,7	1,6	2,2
C10AA	Cholesterolstudiesremmers	0,7	3,9	2,0
J01MA	Fluorochinolonen	0,3	1,1	1,9
A02BA	H2-antagonisten	1,8	1,2	1,9
M01AE	Propionzuurderivaten	1,9	2,9	1,8
C08CA	Dihydropyridinederivaten	1,1	2,0	1,8
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	2,5	4,1	1,3
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,7	0,6	1,2
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,4	2,8	1,1
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	1,2	1,7	1,1
N05CD	Benzodiazepinederivaten	5,4	4,8	1,0
R05DB	Overige hoestprikkeldempende middelen	1,9	0,8	1,0
N02BA	Salicylzuur en derivaten	0,5	0,3	0,9
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,7	0,5	0,9
R03DC	Leukotrieenantagonisten	0,6	0,6	0,9
S01AA	Antibiotica	0,6	0,7	0,8
C03EA	'low-ceiling' diuretica met kaliumsparende middelen	0,4	0,7	0,8
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,9	1,3	0,8
N05CF	Benzodiazepine-gerelateerde middelen	0,6	0,8	0,6
D06AX	Overige lokale antibiotica	0,5	0,4	0,6
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	1,1	1,0	0,6
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,5	0,5	0,5
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	0,7	0,4	0,4
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	2,9	0,3	0,4
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	0,5	0,4	0,4
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	0,9	0,8	0,4
H03AA	Schildklierhormonen	1,6	0,5	0,4
J01CE	Betalactamase-gevoelige penicillines	0,3	0,4	0,3
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,5	0,5	0,3
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,8	0,6	0,3
N02CX	Overige migrainemiddelen	1,1	0,5	0,3
J01EE	Sulfonamiden met trimethoprim inclusief afgeleiden	1,4	0,5	0,3
N06AX	Overige antidepressiva	0,4	1,6	0,3
Y	Niet ingevuld	14,0	16,7	13,1

R21: Symptomen/klachten keel

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
J01CE	Betalactamase-gevoelige penicillines	9,1	12,4	16,3
M01AE	Propionzuurderivaten	6,1	10,0	14,7
N02BA	Salicylzuur en derivaten	14,0	17,6	14,6
A02BC	Protonpompremmers	2,4	6,4	12,8
J01AA	Tetracyclines	5,0	5,9	10,3
R01AD	Corticosteroiden	3,5	4,4	9,1
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	5,0	6,2	8,2
N02BE	Aceetanilidederivaten	4,1	5,6	7,2
J01CA	Penicillines met breed spectrum	2,8	3,9	5,6
J01FA	Macroliden	4,2	2,7	3,9
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	2,5	3,0	2,8
R06AE	Piperazinederivaten	1,1	0,8	2,3
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,6	0,7	1,6
R01AA	Sympathicomimetica	1,3	0,9	1,2
J01CR	Combinatiepreparaten	0,8	1,9	1,2
A07AA	Antibiotica	0,5	0,3	1,2
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	1,4	1,0	1,1
R05CB	Mucolytica	1,3	2,0	1,1
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	0,8	1,3	0,9
A02BA	H2-antagonisten	1,4	0,4	0,8
N02AX	Overige opioïden	0,3	0,3	0,7
S01GX	Overige allergiemiddelen	0,5	0,3	0,7
A02BX	Overige middelen bij ulcus pepticum en oesofageale reflux	0,6	0,3	0,7
A07AC	Imidazoolderivaten	0,9	1,0	0,7
A01AB	Antimicrobiële middelen voor lokaal gebruik in de mond	1,3	1,0	0,6
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,3	0,7	0,6
H03AA	Schildklierhormonen	0,8	0,4	0,6
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,9	0,6	0,6
R03BA	Glucocorticoiden	0,7	0,7	0,5
N05CD	Benzodiazepinederivaten	0,4	0,5	0,4
R02AA	Antiseptica	1,6	1,1	0,3
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,0	1,3	0,3
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,7	0,8	0,3
Y	Niet ingevuld	2,0	2,1	1,9

S96: Acne

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D10AF	Antibacteriele middelen voor acne	68,6	74,3	108,8
G03HB	Anti-androgenen met oestrogenen	42,9	57,1	59,4
D10AD	Retinoiden voor acne, lokale	7,1	12,1	38,8
J01AA	Tetracyclines	20,7	31,1	35,8
D10AE	Peroxiden	23,6	23,9	26,1
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	1,7	1,4	4,9
D10BA	Retinoiden voor acne	3,5	3,9	4,9
J01FA	Macroliden	1,7	2,7	4,3
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,4	1,3	2,5
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	0,9	0,3	1,8
D06BX	Overige chemische antimicrobiele middelen	1,5	2,6	1,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,5	0,3	1,7
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,9	0,7	1,5
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,5	1,6	1,4
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,0	1,3	1,2
D01AE	Overige lokale antimycotica	4,2	1,0	1,1
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,6	0,4	0,9
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,5	0,6	0,3
Y	Niet ingevuld	1,8	3,6	3,9

A76: Andere virusziekten met exantheem

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,6	0,8	1,1
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	0,3	0,3	0,8
R06AE	Piperazinederivaten	0,4	0,4	0,6

D12: Obstipatie

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	247,0	393,7	549,4
A06AC	Volumevergroterende middelen	89,5	73,8	96,5
A06AG	Klysma's	34,7	46,0	54,9
A06AB	Contactlaxantia	42,5	41,5	49,3
A02AA	Magnesiumverbindingen	29,9	31,9	40,2
A02BC	Protonpompremmers	2,0	6,9	11,8
A03AA	Synth. parasymphaticolytica, esters met tert, aminogroep	1,1	2,1	8,5
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	3,2	5,2	6,5
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,4	1,7	4,9
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	1,4	1,2	3,3
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,3	1,7	3,0
A02BA	H2-antagonisten	0,9	1,0	1,8
N02BE	Acetanilidederivaten	2,4	1,9	1,8
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,7	0,9	1,4
M01AE	Propionzuurderivaten	1,7	1,5	1,3
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	0,7	0,3	1,1
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	1,7	2,1	1,1
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,8	2,1	0,9
C03CA	Sulfonamiden	1,2	1,4	0,8
C05AX	Overige lokale hemorroidpreparaten	0,3	0,3	0,7
C01DA	Nitraten	1,5	0,8	0,7
C03AA	Thiaziden	0,6	2,3	0,7
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,6	0,9	0,6
A12AX	Calcium met andere middelen	0,6	1,0	0,6
N05CD	Benzodiazepinederivaten	3,5	2,5	0,5
A07DA	Motiliteitsremmende middelen	0,9	1,1	0,4
A10BB	Sulfonylureumderivaten	1,0	0,5	0,4
M05BA	Bisfosfonaten	0,3	0,3	0,4
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,7	0,7	0,4
N07CA	Vertigomiddelen	0,3	0,3	0,4
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	0,4	0,9	0,4
D03AX	Overige wondhelende middelen	0,3	0,8	0,3
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,7	2,0	0,3
H03AA	Schildklierhormonen	0,6	1,0	0,3
Y	Niet ingevuld	8,0	9,3	15,2

K96: Hemorroiden

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	36,3	45,6	65,0
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	19,6	22,6	26,8
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	10,1	15,3	21,1
C05AX	Overige lokale hemorroidpreparaten	14,5	10,2	11,2
A06AC	Volumevergroterende middelen	5,3	3,7	5,8
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	0,9	2,0	4,6
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,4	2,0	4,0
D02AB	Zinkproducten	1,0	0,9	2,6
D04AB	Anaesthetica, lokale	8,8	4,4	2,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,8	3,4	2,1
D03AX	Overige wondhelende middelen	2,6	4,4	1,8
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,9	1,3	1,0
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,3	0,9	0,8
A06AG	Klysmas	0,4	0,6	0,7
M01AE	Propionzuurderivaten	0,8	0,5	0,7
N01BB	Amiden	0,3	0,8	0,6
A02BC	Protonpompremmers	0,5	0,5	0,5
C09AA	Ace-remmers	0,8	0,5	0,5
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,5	1,0	0,5
A02AA	Magnesiumverbindingen	0,6	0,7	0,4
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,8	0,5	0,4
Y	Niet ingevuld	8,5	7,6	11,9

W14: Morning afterpil/over, anticoncept

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
G03AC	Progestagenen	16,8	79,3	112,4
G02BB	Intravaginale anticonceptiva	8,5	21,7	39,8
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	8,9	11,1	16,9
G03HB	Anti-androgenen met oestrogenen	1,4	2,4	3,3
G02BA	Intra-uteriene anticonceptiva	2,1	1,5	3,0
G03AB	Oestrogenen met progestagenen, sequentiele preparaten	1,7	0,9	0,6
Y	Niet ingevuld	0,8	0,8	1,9

A09: Transpiratie problemen

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D11AA	Antizweetmiddelen	7,6	9,2	13,3
N02CX	Overige migrainemiddelen	1,1	0,6	0,5
D02AB	Zinkproducten	0,3	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	5,2	4,1	3,9

N02: Spanningshoofdpijn

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AE	Propionzuurderivaten	20,9	13,3	18,5
N05BA	Benzodiazepinederivaten	19,3	13,1	13,7
N02BE	Aceetanilidederivaten	9,2	6,3	12,5
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	9,0	7,9	12,1
N02CC	Selectieve serotonine-agonisten	2,3	2,2	9,0
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	11,8	6,3	7,5
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	1,8	2,0	6,8
A02BC	Protonpompremmers	0,6	0,6	4,0
N02AX	Overige opioïden	1,8	1,6	3,7
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,8	3,4	3,2
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,9	0,4	2,2
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	0,9	0,6	2,0
N02BA	Salicylzuur en derivaten	1,2	2,7	1,9
N02CX	Overige migrainemiddelen	0,8	0,6	1,7
N05CD	Benzodiazepinederivaten	3,9	1,5	1,2
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	2,8	1,7	1,1
C09AA	Ace-remmers	0,5	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	2,1	1,2	0,6

S86: Seborroïsch eczeem/roos

ATC-code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	78,1	85,7	97,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	26,6	27,6	37,7
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	31,3	32,1	34,1
D11AC	Medicinale shampoos	16,5	16,2	19,1
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	5,6	10,9	14,6
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	9,5	8,8	12,0
D02AX	Overige emollientia en protectiva	6,9	8,7	7,9
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	4,2	4,7	6,6
D07XB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	7,4	8,1	5,0
D06BX	Overige chemische antimicrobiele middelen	1,5	1,4	3,7
D01AE	Overige lokale antimycotica	2,6	1,5	1,8
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,3	0,3	1,4
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	1,3	1,0	1,3
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	0,8	0,7	1,1
R01AD	Corticosteroiden	0,9	0,3	1,0
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	0,4	0,6	0,9
D05AX	Overige lokale psoriasismiddelen	0,3	0,3	0,8
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,3	0,5	0,8
J02AC	Triazoolderivaten	0,7	0,5	0,5
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,6	0,5	0,5
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	0,6	0,4	0,4
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	0,7	0,4	0,3
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	78,1	85,7	97,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	8,1	15,7	11,9
Y	Niet ingevuld			

D03: Zuurbranden

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A02BC	Protonpompremmers	121,1	201,3	374,3
A02BA	H2-antagonisten	68,5	64,4	70,5
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	4,2	4,7	9,2
A02AD	Combinaties en complexen van al-, ca- en mg-verbindingen	23,6	6,6	3,8
A02BX	Overige middelen bij ulcus pepticum en oesofageale reflux	5,7	3,1	3,5
A06AC	Volumevergroterende middelen	0,4	0,3	2,6
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	0,8	0,4	1,8
A03AA	Synth, parasymphathicolytica, esters met tert, aminogroep	0,3	1,0	1,4
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,5	0,8	1,1
M01AE	Propionzuurderivaten	0,5	0,6	0,9
R03AC	Selectieve beta-2-symphathicomimetica	0,4	1,0	0,9
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,2	1,7	0,6
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,6	0,3	0,4
Y	Niet ingevuld	0,9	1,7	3,8

D11: Diarree

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A07DA	Motiliteitsremmende middelen	32,3	35,2	43,2
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	2,7	2,4	7,0
A06AC	Volumevergroterende middelen	2,0	3,0	5,3
A02BC	Protonpompremmers	0,9	2,2	4,7
P01AB	Nitroimidazoolderivaten	1,1	1,6	4,1
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	1,3	1,1	3,5
A03AA	Synth, parasymphathicolytica, esters met tert, aminogroep	1,3	1,6	2,3
J01MA	Fluorochinolonen	1,2	2,5	2,3
C03CA	Sulfonamiden	0,3	0,4	2,3
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,2	0,7	2,0
J01FA	Macroliden	0,3	0,9	1,5
A07EC	Mesalazine en verwante verbindingen	1,0	1,0	1,2
A07CA	Orale rehydratievloeistoffen	2,2	1,7	1,1
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	0,4	0,4	1,0
J01EE	Sulfonamiden met trimethoprim inclusief afgeleiden	0,6	0,3	0,4
C10AC	Galzuurbindende harsen	0,9	0,7	0,4
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,5	0,4	0,4
A02BA	H2-antagonisten	0,6	0,4	0,4
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,5	0,3	0,3
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,4	0,6	0,3
Y	Niet ingevuld	1,7	1,9	4,3

D19: Symptoom/klacht tanden/tandvlees

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AE	Propionzuurderivaten	4,8	5,8	6,9
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,5	0,6	3,0
J01CA	Penicillines met breed spectrum	1,9	1,8	2,4
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,3	1,9	2,4
J01CR	Combinatiepreparaten	0,5	0,7	1,5
N05BA	Benzodiazepinederivaten	0,5	0,7	0,9
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	1,4	0,8	0,8
J01FA	Macroliden	0,3	0,6	0,5
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,3	0,4	0,3
A01AB	Antimicrobiële middelen voor lokaal gebruik in de mond	0,7	0,4	0,3

D20: Symptoom/klacht mond/tong/lippen

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
N01BB	Amiden	3,0	2,8	5,9
A02BC	Protonpompremmers	1,8	1,6	5,2
A07AC	Imidazoolderivaten	2,9	3,7	4,5
A01AB	Antimicrobiële middelen voor lokaal gebruik in de mond	5,5	2,0	3,6
A07AA	Antibiotica	2,3	2,9	3,6
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,9	0,9	2,3
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,8	1,4	2,1
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	1,4	1,6	1,1
M01AE	Propionzuurderivaten	1,0	0,9	1,1
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,2	1,0	0,8
J01CR	Combinatiepreparaten	0,9	0,4	0,8
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	1,9	0,4	0,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,6	0,5	0,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,0	0,5	0,6
A02BX	Overige middelen bij ulcus pepticum en oesofageale reflux	0,4	0,5	0,4
J01AA	Tetracyclines	0,5	0,3	0,4
A02BA	H2-antagonisten	1,3	0,4	0,4
S01AA	Antibiotica	0,6	0,3	0,3
D04AB	Anaesthetica, lokale	0,8	0,6	0,3
Y	Niet ingevuld	2,7	2,6	3,4

N01: Hoofdpijn

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AE	Propionzuurderivaten	40,3	41,5	48,9
N02CC	Selectieve serotonine-agonisten	13,1	16,1	34,7
N02BE	Aceetanilidderivaten	47,5	26,1	25,4
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	18,2	22,0	25,1
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	7,6	13,8	22,7
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	11,4	13,0	19,7
N05BA	Benzodiazepinederivaten	13,9	9,8	13,4
N02AX	Overige opioïden	7,7	5,7	9,2
C07AB	Selectieve beta-blokkers	4,8	5,4	8,4
A02BC	Protonpompremmers	1,2	4,0	7,4
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	3,6	2,3	6,0
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,3	1,9	5,7
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	2,9	2,9	5,4
N02BA	Salicylzuur en derivaten	5,9	4,6	5,3
R01AD	Corticosteroiden	3,3	2,6	4,4
J01AA	Tetracyclines	1,0	1,5	3,8
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,8	2,3	2,5
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	1,0	0,5	2,5
N05CD	Benzodiazepinederivaten	2,7	1,9	2,4
N02CX	Overige migrainemiddelen	2,6	2,2	2,3
N03AF	Carboxamidderivaten	0,6	2,4	1,9
N06AX	Overige antidepressiva	1,2	1,0	1,8
C03EA	'low-ceiling' diuretica met kaliumsparende middelen	0,9	1,2	1,6
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	5,7	2,3	1,3
R01AA	Sympathicomimetica	0,6	0,9	1,2
M01AC	Oxicamderivaten	1,6	1,3	1,2
R06AD	Fenothiazinederivaten	0,5	0,3	0,9
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,5	0,3	0,9
N03AG	Vetzuurderivaten	0,3	0,5	0,9
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	0,3	0,4	0,5
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	0,3	0,3	0,4
B03AA	Orale feropreparaten	0,3	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	4,6	2,6	2,0

X02: Pijnlijke menstruatie

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AE	Propionzuurderivaten	31,1	21,9	23,0
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	29,2	18,2	19,3
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,9	3,2	3,3
G03DC	Estreenderivaten	0,8	0,7	1,9
G03HB	Anti-androgenen met oestrogenen	2,0	1,3	1,8
G03AB	Oestrogenen met progestagenen, sequentiele preparaten	2,1	0,5	0,8
N02BE	Aceetanilidderivaten	0,6	0,4	0,6

P17: Tabaksmisbruik

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
N07BA	Middelen bij nicotineverslaving	36,2	18,4	36,2
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	0,5	1,7	12,7
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,4	0,9	1,9
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	0,5	0,5	1,7
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	0,6	2,0	1,5
N05CD	Benzodiazepinederivaten	1,1	0,6	0,9

S71: Herpes simplex lip/genitaal

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
J05AB	Nucleosiden en nucleotiden (excl, reverse-transcr-remmers)	3,3	5,3	9,1
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,4	1,7	2,9
D06BB	Antivirale middelen	6,3	2,9	2,2
D02AB	Zinkproducten	1,3	0,7	0,9
S01AD	Antivirale middelen	0,5	0,8	0,8
Y	Niet ingevuld	0,5	1,0	1,4

D09: Misselijkheid

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	46,7	55,8	59,2
A02BC	Protonpompremmers	12,2	12,5	32,1
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,5	1,5	3,9
A04AA	Serotonine-antagonisten	0,6	1,3	3,7
R06AE	Piperazinederivaten	2,8	3,6	3,5
A02BA	H2-antagonisten	2,3	1,4	3,2
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,1	1,3	1,9
A06AC	Volumevergroterende middelen	0,3	1,1	0,8
N07CA	Vertigomiddelen	0,6	0,4	0,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,7	0,7	0,4
N02BE	Aceetanilidederivaten	2,0	0,4	0,4
H03AA	Schildklierhormonen	1,0	0,5	0,4
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	0,7	0,4	0,3
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	0,3	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	1,0	1,1	0,4

L08: Schouder symptomen/klachten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	75,5	82,7	120,5
M01AE	Propionzuurderivaten	38,6	33,9	42,5
A02BC	Protonpompremmers	4,0	12,7	37,9
N02AX	Overige opioïden	8,0	9,4	18,7
H02AB	Glucocorticoiden	9,4	9,4	17,3
N02BE	Aceetanilidederivaten	16,8	15,8	15,5
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	3,6	9,5	14,7
N05BA	Benzodiazepinederivaten	8,1	6,3	7,7
N01BB	Amiden	2,6	2,2	5,7
M01AC	Oxicamderivaten	5,1	5,0	4,2
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	1,3	1,8	2,8
N05CD	Benzodiazepinederivaten	3,0	2,1	2,8
M01AH	Coxibs	11,0	2,2	2,8
C07AB	Selectieve beta-blokkers	1,0	0,8	2,0
C10AA	Cholesterolsyntheseremmers	1,3	1,4	1,4
C09AA	Ace-remmers	0,3	0,5	1,4
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,5	2,7	1,3
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,4	0,8	0,9
H02BX	Corticosteroiden voor systemisch gebruik, combinaties	1,8	0,4	0,6
A12AA	Calcium	0,5	0,3	0,6
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,7	0,5	0,4
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	0,3	0,4	0,4
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	1,0	0,3	0,4
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,8	0,6	0,3
M02AC	Preparaten met salicylzuurderivaten	1,1	0,5	0,3
C08CA	Dihydropyridinederivaten	0,3	1,3	0,3
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,6	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	12,4	7,5	4,7

L18: Spierpijn/fibrositis

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	26,8	35,8	36,7
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	8,8	14,9	29,7
M01AE	Propionzuurderivaten	28,1	22,0	25,6
N02BE	Aceetanilidederivaten	14,9	17,4	18,2
A02BC	Protonpompremmers	1,7	6,2	15,6
N05BA	Benzodiazepinederivaten	9,2	15,0	14,4
N02AX	Overige opioïden	4,8	6,7	13,4
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	1,9	5,6	12,9
H02AB	Glucocorticoiden	1,8	2,7	5,6
M01AH	Coxibs	7,1	0,4	5,0
C10AA	Cholesterolstremmers	1,4	2,1	4,5
N05CD	Benzodiazepinederivaten	1,9	2,7	2,2
M02AC	Preparaten met salicylzuurderivaten	3,9	1,1	2,2
M09AA	Kinine en afgeleiden	0,3	2,0	2,2
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,3	2,1	2,1
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,9	1,8	2,1
N03AX	Overige anti-epileptica	0,4	0,7	1,6
M03BX	Overige centraal werkende middelen	1,0	1,4	1,4
N03AE	Benzodiazepinederivaten	0,9	1,7	1,3
M01AC	Oxicamderivaten	2,4	1,5	1,3
A02BA	H2-antagonisten	0,6	0,7	0,9
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,6	0,7	0,6
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,5	0,5	0,4
M01AX	Overige niet-steroïde anti-infl./antirheumatische middelen	0,6	1,3	0,4
Y	Niet ingevuld	5,5	4,6	3,9

H01: Oorpijn

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiële middelen	6,2	7,2	13,7
R01AD	Corticosteroiden	1,6	1,3	7,0
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,7	2,3	6,4
S02AA	Antimicrobiële middelen	1,1	2,1	3,8
S02DA	Analgetica en anaesthetica	3,7	3,7	2,9
R01AA	Sympathicomimetica	1,3	2,0	2,8
M01AE	Propionzuurderivaten	2,4	1,0	0,8
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,8	1,3	0,7
J01FA	Macroliden	0,5	0,5	0,6
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,9	0,5	0,3
Y	Niet ingevuld	0,7	0,9	0,9

S02: Pruritus/jeuk

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D02AX	Overige emollientia en protectiva	28,0	33,5	51,4
R06AE	Piperazinederivaten	28,3	30,4	49,0
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	19,1	32,1	45,2
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	25,2	32,7	35,2
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	16,1	17,1	24,0
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	7,9	11,0	17,7
N05BB	Difenylmethaanderivaten	8,8	12,9	17,2
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	7,3	8,0	15,6
R06AA	Aminoalkylethers	4,1	7,9	7,7
D02AE	Ureumproducten	1,8	1,7	6,7
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	3,5	2,9	6,2
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	1,4	3,4	6,1
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	2,0	0,7	2,6
D04AX	Overige antipruritica	2,0	1,7	2,3
D06AX	Overige lokale antibiotica	0,6	1,6	2,3
A02BC	Protonpompremmers	3,0	1,6	2,2
D01AE	Overige lokale antimycotica	0,8	1,3	2,0
D11AC	Medicinale shampoos	0,6	1,1	1,8
R06AD	Fenothiazinederivaten	1,5	1,4	1,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,8	0,5	1,7
H02AB	Glucocorticoiden	1,4	1,5	1,6
R06AB	Gesubstitueerde alkylaminen	2,0	1,5	1,6
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	2,2	2,3	1,6
D02AB	Zinkproducten	1,0	1,3	1,5
D02AC	Vaseline en vetproducten	6,3	1,1	1,4
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,6	3,2	1,3
R01AD	Corticosteroiden	0,3	0,4	1,2
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,5	0,7	1,1
D04AB	Anaesthetica, lokale	0,8	1,6	1,1
D07XB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,3	0,7	0,9
D02BA	Protectiva tegen uv-straling, lokale	0,5	0,5	0,7
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,3	0,4	0,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,4	0,5	0,6
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	1,4	0,7	0,6
M01AE	Propionzuurderivaten	1,4	0,4	0,4
H03AA	Schildklierhormonen	0,3	0,3	0,4
A02BA	H2-antagonisten	0,4	0,5	0,4
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	2,6	0,7	0,3
J02AC	Triazoolderivaten	0,6	0,4	0,3
S01GX	Overige allergiemiddelen	0,3	0,4	0,3
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,3	0,5	0,3
G01AF	Imidazoolderivaten	0,8	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	16,0	24,1	29,3

S03: Wratten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D01AE	Overige lokale antimycotica	12,8	14,4	17,5
D11AF	Wrat- en likdoornpreparaten	13,7	13,8	15,6
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,7	1,1	2,5
D06BB	Antivirale middelen	0,8	0,6	2,3
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	0,7	0,7	1,9
N01BB	Amiden	4,1	1,4	1,3
D06AX	Overige lokale antibiotica	1,2	1,1	1,3
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	1,0	0,7	1,3
D02AC	Vaseline en vetproducten	2,3	1,3	1,2
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,6	0,8	0,6
A02BA	H2-antagonisten	1,0	0,3	0,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,7	0,4	0,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,5	0,3	0,3
D01AE	Overige lokale antimycotica	12,8	14,4	17,5
D11AF	Wrat- en likdoornpreparaten	13,7	13,8	15,6
Y	Niet ingevuld	21,8	25,1	21,9

R97: Hooikoorts/allergische rhinitis

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R01AD	Corticosteroiden	223,1	332,0	514,0
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	181,5	261,6	359,8
R06AE	Piperazinederivaten	128,9	194,1	349,3
S01GX	Overige allergiemiddelen	83,9	126,6	187,7
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	59,5	75,2	94,5
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	11,1	23,8	40,9
R03BA	Glucocorticoiden	6,8	11,8	22,3
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	1,4	7,2	15,3
H02AB	Glucocorticoiden	3,5	8,3	10,8
V01AA	Allergeenextracten	4,9	10,5	8,9
R06AB	Gesubstitueerde alkylaminen	4,6	4,9	6,0
R06AA	Aminoalkylethers	3,6	4,6	5,8
R03DC	Leukotrieenantagonisten	1,0	2,9	4,2
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,6	1,6	3,9
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	0,7	1,0	3,5
A02BC	Protonpompremmers	1,5	1,8	3,1
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,7	0,4	3,0
C10AA	Cholesterolsyntheseremmers	0,7	1,0	2,9
J01AA	Tetracyclines	0,7	1,4	2,6
R01AA	Sympathicomimetica	1,1	2,0	1,8
C07AB	Selectieve beta-blokkers	1,1	0,7	1,8
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,4	1,2	1,5
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	4,5	2,3	1,5
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	0,9	1,6	1,3
M01AE	Propionzuurderivaten	0,9	1,3	1,3
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,7	1,4	1,3
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	0,4	0,4	1,2
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,7	1,9	1,1
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	0,4	0,9	0,9
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	1,0	1,0	0,9
G03HB	Anti-androgenen met oestrogenen	0,6	0,6	0,9
S01AA	Antibiotica	0,6	1,3	0,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,6	1,1	0,8
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,7	0,6	0,6
N05CD	Benzodiazepinederivaten	1,5	0,5	0,5
R01AX	Overige middelen voor nasaal gebruik	0,4	0,4	0,5
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,5	0,7	0,4
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	0,4	0,7	0,4
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	0,6	0,6	0,4
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,6	0,7	0,4
Y	Niet ingevuld	5,2	7,6	7,4

D05: Perianale jeuk

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	7,9	10,8	21,7
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	6,4	8,6	12,7
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	3,7	6,5	5,7
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	3,9	4,5	5,5
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	1,4	3,1	4,5
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	1,3	1,0	4,3
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	1,8	1,7	3,8
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,6	0,4	3,6
C05AX	Overige lokale hemorroidpreparaten	0,9	1,5	2,0
P02CA	Benzimidazoolderivaten	1,0	0,7	0,9
D02AB	Zinkproducten	2,0	1,4	0,8
J02AC	Triazoolderivaten	0,5	0,3	0,4
D04AB	Anaesthetica, lokale	0,5	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	1,4	4,4	3,9

F71: Allergische conjunctivitis

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
S01GX	Overige allergiemiddelen	75,2	89,9	81,1
R06AE	Piperazinederivaten	7,5	7,4	15,5
S01XA				
	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	5,1	3,6	12,9
S01AA	Antibiotica	12,7	10,0	10,6
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	7,2	11,1	10,3
R01AD	Corticosteroiden	5,4	5,0	4,3
S01GA	Sympathicomimetica	1,5	2,0	3,6
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	1,0	2,3	2,9
S01BA	Corticosteroiden	0,7	2,0	1,1
R06AA	Aminoalkylethers	0,5	0,3	0,9
S01CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	1,5	1,1	0,8
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,3	0,5	0,4
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,6	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	0,7	1,2	1,0

L03: Lage rugpijn zonder uitstraling

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	136,6	157,6	169,8
M01AE	Propionzuurderivaten	81,6	75,9	77,9
N02AX	Overige opioïden	19,3	40,3	64,5
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	17,3	23,2	61,8
A02BC	Protonpompremmers	6,3	20,9	53,5
N05BA	Benzodiazepinederivaten	46,1	38,5	45,9
N02BE	Aceetanilidederivaten	44,4	38,8	45,5
N02AB	Fenylpiperidinederivaten	0,9	3,4	10,8
M01AC	Oxicamderivaten	6,3	8,1	10,7
M05BA	Bisfosfonaten	0,9	2,5	7,2
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	1,4	2,4	5,3
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	2,3	1,8	5,1
M01AH	Coxibs	18,7	6,4	4,5
A12AX	Calcium met andere middelen	1,1	1,4	4,5
N05CD	Benzodiazepinederivaten	3,8	2,9	4,2
C09AA	Ace-remmers	0,9	1,3	2,2
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,7	0,5	1,9
N03AX	Overige anti-epileptica	0,4	0,4	1,8
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	2,3	1,8	1,8
H03AA	Schildklierhormonen	0,3	0,6	1,8
N06AX	Overige antidepressiva	0,3	1,0	1,4
A12AA	Calcium	0,9	1,1	1,4
A02BA	H2-antagonisten	2,4	1,4	1,3
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	0,3	0,5	1,2
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	2,4	1,8	1,2
N02BA	Salicylzuur en derivaten	0,6	1,1	1,1
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	1,0	0,5	1,0
M02AC	Preparaten met salicylzuurderivaten	2,6	0,9	0,8
B01AA	Vitamine k-antagonisten	1,6	1,3	0,8
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	2,6	0,7	0,7
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,9	0,7	0,6
M04AA	Middelen met remmende werking op de urinezuurproductie	0,3	0,4	0,6
C08CA	Dihydropyridinederivaten	0,6	0,6	0,6
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,9	0,6	0,6
R06AE	Piperazinederivaten	0,3	0,6	0,6
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,9	0,6	0,6
C07AB	Selectieve beta-blokkers	1,4	1,3	0,6
N05CF	Benzodiazepine-gerelateerde middelen	0,9	2,0	0,5
M01AX	Overige niet-steroïde antiinfl./antirheumatische middelen	1,4	1,4	0,5
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,6	0,6	0,5
R01AD	Corticosteroiden	0,3	0,4	0,4
C03AA	Thiaziden	0,6	0,3	0,3
Y	Niet ingevuld	17,6	8,6	7,8

R80: Influenza bewezen excl, pneumonie

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	2,3	2,0	10,3
N02BE	Aceetanilidederivaten	3,0	2,3	6,1
J01AA	Tetracyclines	1,4	1,4	5,8
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,7	0,3	2,5
R01AA	Sympathicomimetica	0,8	0,4	2,1
M01AE	Propionzuurderivaten	1,0	1,6	2,0
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	0,9	1,6	1,9
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,6	0,5	1,8
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,3	0,5	1,7
N02BA	Salicylzuur en derivaten	0,6	0,3	0,8
Y	Niet ingevuld	0,4	0,3	0,8

S06: Lokale roodheid huid

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	8,4	8,8	20,9
D02AX	Overige emollientia en protectiva	5,9	13,2	19,5
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	4,2	6,5	13,7
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	8,8	8,2	12,9
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	3,1	3,9	11,9
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	1,6	4,3	10,5
D06AX	Overige lokale antibiotica	3,9	5,4	9,8
R06AE	Piperazinederivaten	1,8	1,7	5,3
J01AA	Tetracyclines	1,1	2,3	3,5
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	3,6	2,7	3,3
D06BX	Overige chemische antimicrobiële middelen	1,0	0,7	3,2
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	1,3	1,2	3,0
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	0,3	0,4	2,3
D02AB	Zinkproducten	1,6	1,4	2,1
Y	Niet ingevuld	4,6	6,4	15,2

A03: Koorts

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
J01CA	Penicillines met breed spectrum	3,4	4,5	8,8
J01AA	Tetracyclines	0,3	1,4	4,8
J01CR	Combinatiepreparaten	1,5	3,6	3,0
N02BE	Aceetanilidederivaten	4,3	1,6	2,9
J01FA	Macroliden	1,4	1,2	1,9
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,4	0,5	1,1
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	0,5	0,9	0,7
A02BC	Protonpompremmers	0,3	0,3	0,7
J01EE	Sulfonamiden met trimethoprim inclusief afgeleiden	0,5	0,3	0,6
M01AE	Propionzuurderivaten	0,4	0,6	0,3
Y	Niet ingevuld	0,4	0,4	0,3

D01: Gegeneralis, Buikpijn/buikkrampen

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A02BC	Protonpompremmers	5,5	15,7	73,6
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	6,8	12,2	30,3
A03AA	Synth, parasymphicolytica, esters met tert, aminogroep	6,5	11,4	18,4
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	6,5	6,7	10,3
A06AC	Volumevergroterende middelen	4,2	3,8	10,3
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	4,6	4,6	7,7
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,3	1,1	5,5
A03BB	Belladonna alkaloiden, semisynt, kwat, ammoniumverb,	2,4	2,7	5,3
A02BA	H2-antagonisten	2,2	2,3	3,4
A07EC	Mesalazine en verwante verbindingen	0,4	2,0	3,3
M01AE	Propionzuurderivaten	1,0	1,3	2,9
A02AA	Magnesiumverbindingen	0,7	0,3	2,4
A06AG	Klysmas	0,3	0,5	2,2
A06AB	Contactlaxantia	0,7	0,8	2,1
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	0,8	0,6	2,0
N02AX	Overige opioïden	1,0	2,1	2,0
N02BE	Aceetanilidederivaten	2,1	2,7	1,4
P01AB	Nitroimidazoolderivaten	0,3	1,1	1,1
A02AD	Combinaties en complexen van al-, ca- en mg-verbindingen	0,5	0,5	1,1
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,6	0,8	0,8
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	2,4	1,8	0,7
A06AA	Emollientia	0,5	0,4	0,5
A07DA	Motiliteitsremmende middelen	0,5	1,2	0,4
N05CD	Benzodiazepinederivaten	2,4	1,3	0,4
Y	Niet ingevuld	1,0	1,2	4,2

D93: Spastisch colon/ibs

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A03AA	Synth, parasymphicolytica, esters met tert, aminogroep	44,8	58,9	60,8
A06AC	Volumevergroterende middelen	59,8	36,3	45,6
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	16,1	26,8	45,6
A02BC	Protonpompremmers	3,5	8,5	19,5
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	3,4	2,2	6,9
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,9	1,9	5,0
A02AA	Magnesiumverbindingen	3,1	1,5	3,7
A02BA	H2-antagonisten	0,7	1,6	3,6
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	3,7	4,0	3,5
A03BB	Belladonna alkaloiden, semisynt, kwat, ammoniumverb,	2,9	1,7	3,1
A06AB	Contactlaxantia	0,5	2,1	2,5
A07DA	Motiliteitsremmende middelen	1,3	0,9	2,5
M01AE	Propionzuurderivaten	0,8	0,7	2,4
A06AG	Klysmas	0,5	0,6	1,7
N02BE	Aceetanilidederivaten	2,1	0,3	1,1
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,5	0,4	0,7
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	1,6	0,4	0,4
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,1	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	1,0	1,9	2,3

L89: Perifere artrose

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A02BC	Protonpompremmers	2,6	5,7	17,8
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	12,6	14,1	15,5
M01AE	Propionzuurderivaten	7,8	8,1	10,7
N02BE	Aceetanilidederivaten	11,0	8,8	10,0
N02AX	Overige opioïden	2,2	3,7	8,5
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	2,3	4,1	8,3
M01AC	Oxicamderivaten	2,4	4,6	5,4
M01AH	Coxibs	8,6	4,0	3,6
N05BA	Benzodiazepinederivaten	1,0	1,2	2,1
A12AX	Calcium met andere middelen	0,5	0,3	2,1
B01AA	Vitamine k-antagonisten	0,9	0,9	0,4
C03CA	Sulfonamiden	0,6	0,3	0,4
Y	Niet ingevuld	3,5	1,8	6,3

R06: Bloedneus

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R01AD	Corticosteroiden	2,2	1,4	4,0
R01AX	Overige middelen voor nasaal gebruik	4,3	3,4	3,3
R01AA	Sympathicomimetica	1,8	1,9	2,5
D06AX	Overige lokale antibiotica	0,5	0,8	1,0
D02AC	Vaseline en vetproducten	0,3	0,3	0,5
Y	Niet ingevuld	3,4	3,3	7,3

D10: Braken [ex zwangerschap W06]

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	17,3	18,1	17,3
A02BC	Protonpompremmers	2,7	5,0	6,6
A02BA	H2-antagonisten	1,3	1,0	2,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	0,4	0,4	0,6
R06AE	Piperazinederivaten	0,7	0,9	0,5
A07CA	Orale rehydratievloeistoffen	0,5	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	0,6	0,5	0,3

S01: Pijn/gevoeligheid huid

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,4	4,1	6,5
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	0,5	0,5	1,5
Y	Niet ingevuld	1,3	4,6	4,3

A01: Pijn gegeneraliseerd

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
N02BE	Aceetanilidederivaten	48,2	33,8	58,6
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	17,9	26,7	49,6
M01AE	Propionzuurderivaten	13,4	19,7	31,6
N02AX	Overige opioïden	11,1	20,4	24,5
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	8,5	16,6	23,7
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	4,6	6,9	13,1
A02BC	Protonpompremmers	1,0	2,2	10,2
M01AC	Oxicamderivaten	1,6	4,8	7,2
M01AH	Coxibs	5,4	1,8	6,3
N02AB	Fenylpiperidinederivaten	5,5	7,6	6,2
N05BA	Benzodiazepinederivaten	2,8	5,2	5,3
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,5	1,4	4,4
N05CD	Benzodiazepinederivaten	0,6	1,3	3,6
N03AX	Overige anti-epileptica	2,2	4,7	3,2
N06AX	Overige antidepressiva	0,5	1,0	2,7
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,3	2,3	2,5
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	2,2	1,9	1,6
N02BA	Salicylzuur en derivaten	0,8	0,4	0,6
C09AA	Ace-remmers	1,9	0,6	0,6
N05AD	Butyrofenonderivaten	0,7	0,4	0,6
N05CF	Benzodiazepine-gerelateerde middelen	0,6	0,4	0,5
Y	Niet ingevuld	0,9	2,9	5,0

L02: Rug symptomen/klachten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	81,9	81,4	92,0
M01AE	Propionzuurderivaten	55,8	49,7	45,6
N02AX	Overige opioïden	13,8	29,3	32,6
A02BC	Protonpompremmers	4,9	13,5	32,4
N05BA	Benzodiazepinederivaten	34,7	21,0	25,0
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	8,0	21,1	23,4
N02BE	Aceetanilidederivaten	35,4	24,9	21,6
N02AB	Fenylpiperidinederivaten	1,7	1,7	8,2
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	3,3	2,5	4,0
M01AH	Coxibs	14,9	3,1	4,0
M01AC	Oxicamderivaten	5,5	3,8	3,6
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	0,8	1,5	2,9
N05CD	Benzodiazepinederivaten	7,5	4,3	2,7
C07AB	Selectieve beta-blokkers	0,9	1,1	2,5
M05BA	Bisfosfonaten	3,0	1,7	2,5
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,9	0,3	2,0
N03AX	Overige anti-epileptica	0,4	1,9	1,6
G04CA	Alfa-blokkers	0,3	0,4	1,6
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	1,2	1,7	1,6
C09AA	Ace-remmers	0,5	1,7	1,1
M01AX	Overige niet-steroïde antiinfl./antirheumatische middelen	0,6	0,6	1,1
H02AB	Glucocorticoiden	0,3	0,3	1,0
A02BA	H2-antagonisten	0,7	0,8	0,9
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	0,9	0,7	0,9
N06AX	Overige antidepressiva	0,9	0,5	0,8
R01AD	Corticosteroiden	1,7	1,2	0,8
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,6	0,7	0,7
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	1,1	0,4	0,6
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,3	0,4	0,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,4	0,5	0,6
M02AC	Preparaten met salicylzuurderivaten	2,0	0,4	0,6
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	1,8	0,3	0,4
R06AE	Piperazinederivaten	0,7	0,6	0,4
A12AA	Calcium	1,8	1,1	0,4
A10BA	Biguaniden	0,9	0,7	0,3
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,7	0,7	0,3
Y	Niet ingevuld	15,8	7,0	4,8

L12: Hand/vinger symptomen/klachten

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	14,9	21,1	23,3
M01AE	Propionzuurderivaten	7,1	7,8	14,0
A02BC	Protonpompremmers	1,6	3,7	11,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,9	5,0	3,3
M01AH	Coxibs	4,2	0,7	3,0
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	1,6	0,8	2,8
H02AB	Glucocorticoiden	1,8	0,9	2,3
D02AX	Overige emollientia en protectiva	0,3	0,7	1,6
N02AX	Overige opioïden	0,6	0,4	1,1
J01CR	Combinatiepreparaten	0,6	1,1	1,1
M01AC	Oxicamderivaten	3,0	0,8	0,9
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,6	0,3	0,5
D06AX	Overige lokale antibiotica	0,5	0,7	0,4
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	0,3	0,6	0,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	0,9	0,3	0,4
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,3	0,5	0,4
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	0,7	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	3,1	3,7	5,2

A12: Allergie/allergische reactie nao

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R06AE	Piperazinederivaten	36,9	52,5	98,4
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	36,2	55,4	97,8
R01AD	Corticosteroiden	9,3	17,1	34,1
R06AA	Aminoalkylethers	9,7	13,8	22,3
S01GX	Overige allergiemiddelen	5,0	8,7	19,2
C01CA	Sympathicomimetica en dopaminergica	2,9	7,2	11,4
H02AB	Glucocorticoiden	3,1	7,2	9,5
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	4,0	6,9	8,3
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	1,0	2,6	7,7
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	6,0	5,5	7,0
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	2,0	2,6	6,3
D02AX	Overige emollientia en protectiva	1,8	2,8	6,1
R06AB	Gesubstitueerde alkylaminen	1,0	2,3	5,5
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	1,0	1,6	4,3
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	1,5	2,2	3,7
R03BA	Glucocorticoiden	1,0	1,0	3,6
A02BC	Protonpompremmers	0,7	1,1	2,6
N05BB	Difenylmethaanderivaten	2,0	1,0	2,5
N07CA	Vertigomiddelen	0,3	0,6	2,1
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	0,3	0,5	1,8
D02BA	Protectiva tegen uv-straling, lokale	1,8	2,4	1,7
V01AA	Allergeenextracten	1,6	1,3	1,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	0,4	1,3	0,8
N02BE	Aceetanilidederivaten	1,1	0,5	0,3
Y	Niet ingevuld	3,5	5,1	6,1

A77: Andere virusziekten nao

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
M01AE	Propionzuurderivaten	1,4	0,8	2,2
J01AA	Tetracyclines	0,7	0,3	2,2
N02BE	Aceetanilidederivaten	4,6	2,0	1,8
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	2,9	0,5	1,7
J01CA	Penicillines met breed spectrum	0,6	0,5	1,5
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	1,0	0,6	1,1
N05BA	Benzodiazepinederivaten	0,6	0,5	0,7
R01AD	Corticosteroiden	0,3	0,5	0,5
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	0,4	1,1	0,4
N02BA	Salicylzuur en derivaten	1,6	1,1	0,3
Y	Niet ingevuld	0,3	0,8	0,7

H13: Verstopt gevoel oor

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R01AD	Corticosteroiden	1,9	3,5	3,3
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	1,0	1,1	3,1
S02AA	Antimicrobiele middelen	0,3	0,4	0,6
R01AA	Sympathicomimetica	0,5	0,6	0,5

N89: Migraine

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
N02CC	Selectieve serotonine-agonisten	173,3	207,7	334,6
C07AB	Selectieve beta-blokkers	22,5	30,4	44,0
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	19,2	23,7	34,2
M01AE	Propionzuurderivaten	15,8	19,1	31,8
N02CX	Overige migrainemiddelen	16,1	11,2	19,0
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	16,6	19,0	18,4
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	16,9	13,9	17,9
N02BA	Salicylzuur en derivaten	12,2	12,4	14,6
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	4,0	4,7	13,7
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	5,3	4,7	11,5
N02BE	Aceetanilidederivaten	11,6	8,9	11,4
N05BA	Benzodiazepinederivaten	6,7	6,2	11,3
N03AG	Vetzuurderivaten	1,5	2,7	7,9
N07CA	Vertigomiddelen	0,5	0,4	4,4
N02CA	Secale-alkaloiden	5,8	3,2	3,3
A02BC	Protonpompremmers	0,5	1,4	3,1
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	3,5	2,6	2,8
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	1,6	1,8	2,1
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	0,5	2,2	2,1
C02AC	Imidazolinereceptoragonisten	0,4	0,8	1,9
N05CD	Benzodiazepinederivaten	1,1	1,8	1,4
C08DA	Fenylalkylaminederivaten	0,8	1,3	1,0
N06AX	Overige antidepressiva	0,3	1,1	0,8
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	0,5	0,3	0,6
M01AC	Oxicamderivaten	1,0	0,7	0,6
R06AE	Piperazinederivaten	1,0	0,3	0,5
C09AA	Ace-remmers	0,7	0,4	0,4
G03CA	Natuurlijke en semisynthetische oestrogenen	0,7	0,8	0,3
N02AX	Overige opioïden	1,0	0,9	0,3
Y	Niet ingevuld	2,8	4,5	2,8

Groep 1: Zelfzorgcode > 75%

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	261,2	299,0	373,0
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	336,5	272,1	321,6
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	152,7	176,0	212,1
R01AD	Corticosteroiden	70,0	91,8	134,7
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	96,1	87,4	99,4
J01AA	Tetracyclines	31,8	47,3	82,5
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	49,4	52,4	69,6
J02AC	Triazoolderivaten	55,6	61,5	61,8
R03BA	Glucocorticoiden	63,0	73,3	61,5
D01AE	Overige lokale antimycotica	59,0	47,8	56,3
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	12,3	21,1	39,7
A02BC	Protonpompremmers	12,6	16,5	39,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	16,1	20,3	31,6
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	16,9	20,4	28,8
R03BB	Parasympathicolitica	15,1	16,8	26,1
J01CA	Penicillines met breed spectrum	8,8	19,5	24,3
R06AE	Piperazinederivaten	10,7	14,1	24,0
D06AX	Overige lokale antibiotica	10,0	15,6	23,4
D02AX	Overige emollientia en protectiva	10,4	16,6	18,2
R06AD	Fenothiazinederivaten	17,0	19,4	17,9
J01FA	Macroliden	12,0	12,6	17,8
R05CB	Mucolytica	20,1	25,3	17,7
N02BE	Aceetanilidederivaten	12,8	12,4	17,0
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	8,3	11,3	15,1
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	8,0	6,9	11,8
H02AB	Glucocorticoiden	10,1	9,9	10,7
R01AA	Sympathicomimetica	7,1	6,7	8,9
J01CR	Combinatiepreparaten	6,3	6,1	8,5
P02CA	Benzimidazoolderivaten	11,3	11,3	8,1
M01AE	Propionzuurderivaten	5,9	7,3	8,1
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	6,6	7,4	7,8
G01AF	Imidazoolderivaten	2,2	5,5	7,5
N05BA	Benzodiazepinederivaten	9,0	10,7	7,0
R05CA	Expectorantia	17,1	11,3	6,6
C07AB	Selectieve beta-blokkers	4,0	7,1	6,4
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	1,4	3,9	6,1
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	2,7	4,0	6,1
D02AB	Zinkproducten	4,5	8,6	5,6
C10AA	Cholesterolstremmers	3,4	6,6	5,2
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	6,3	4,9	5,1
D02AE	Ureumproducten	1,1	3,0	5,1
A07AC	Imidazoolderivaten	1,9	2,0	5,0
J07AM	Tetanusvaccins	4,0	3,3	4,7
C03CA	Sulfonamiden	2,7	3,1	4,7
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	4,7	3,0	4,4
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	1,7	2,3	4,1
R06AA	Aminoalkylethers	2,2	3,2	3,8
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	4,2	5,4	3,8
C09AA	Ace-remmers	2,3	6,2	3,8
A02BA	H2-antagonisten	6,2	3,2	3,7
N05CD	Benzodiazepinederivaten	14,2	7,5	3,7
B01AC	Trombocytenaggregatiemremmers excl heparine	7,2	6,7	3,5
A07AA	Antibiotica	2,6	2,8	3,2
S01GX	Overige allergiemiddelen	1,9	2,0	3,2
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	2,9	3,6	2,8
J01MA	Fluorochinolonen	0,3	1,3	2,8
C08CA	Dihydropyridinederivaten	3,1	2,7	2,8
D09AA	Verbandmiddelen geïmpregneerd met antimicrobiele zalven	3,4	2,7	2,7
A06AC	Volumevergroterende middelen	1,4	2,2	2,7

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
C03AA	Thiaziden	0,6	3,0	2,5
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	1,4	0,5	2,5
R06AB	Gesubstitueerde alkylaminen	0,5	0,7	2,3
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	1,6	1,8	2,3
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	0,6	1,2	2,2
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	0,9	1,3	2,2
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	1,0	1,2	2,1
D02AC	Vaseline en vetproducten	1,8	1,9	2,0
D06BX	Overige chemische antimicrobiele middelen	0,5	1,0	2,0
R01AX	Overige middelen voor nasaal gebruik	1,8	0,9	1,9
D04AB	Anaesthetica, lokale	1,0	1,2	1,7
C03EA	'low-ceiling' diuretica met kaliumsparende middelen	0,5	0,7	1,7
D11AF	Wrat- en likdoornpreparaten	1,7	1,2	1,6
H03AA	Schildklierhormonen	2,1	1,5	1,6
D06BA	Sulfonamiden	0,8	0,9	1,6
S01AA	Antibiotica	0,9	1,1	1,5
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	7,6	2,1	1,5
D10AF	Antibacteriele middelen voor acne	1,2	1,4	1,5
A10BA	Biguaniden	0,4	2,4	1,5
N03AX	Overige anti-epileptica	0,3	0,4	1,5
D08AG	Jodiumproducten	1,1	1,7	1,4
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	3,0	4,4	1,4
N05CF	Benzodiazepine-gerelateerde middelen	0,7	2,4	1,4
N02BA	Salicylzuur en derivaten	0,6	0,6	1,3
P01AB	Nitroimidazoolderivaten	0,6	0,9	1,3
A03AA	Synth, parasymphicolytica, esters met tert, aminogroep	0,8	1,3	1,3
J02AB	Imidazoolderivaten	1,3	1,4	1,2
J01CE	Betalactamase-gevoelige penicillines	1,3	1,2	1,2
D07XB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	1,7	0,4	1,2
R05DB	Overige hoestprikkeldempende middelen	1,9	0,8	1,0
R03DC	Leukotrieenantagonisten	0,6	0,6	1,0
C09BA	Ace-remmers met diuretica	1,0	1,2	0,9
C01CA	Sympathicomimetica en dopaminergica	0,5	0,5	0,9
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	1,0	0,5	0,8
N06BA	Centraalwerkende sympathicomimetica	0,9	1,1	0,8
A10BB	Sulfonylureumderivaten	1,4	0,6	0,8
C01DA	Nitraten	1,3	2,3	0,8
D04AX	Overige antipruritica	0,9	0,9	0,6
D05AX	Overige lokale psoriasismiddelen	0,5	0,6	0,6
A02BX	Overige middelen bij ulcus pepticum en oesofageale reflux	0,6	0,3	0,6
D11AC	Medicinale shampoos	0,9	1,8	0,6
N05BB	Difenylmethaanderivaten	1,1	0,3	0,6
G04CA	Alfa-blokkers	0,6	1,0	0,6
M01AC	Oxicamderivaten	1,1	0,4	0,5
J01EE	Sulfonamiden met trimethoprim inclusief afgeleiden	1,8	0,7	0,5
N02CX	Overige migrainemiddelen	1,2	0,5	0,4
N06AX	Overige antidepressiva	0,6	1,7	0,4
A03AX	Overige middelen bij functionele darmstoornissen	1,7	2,5	0,4
M05BA	Bisfosfonaten	0,3	0,7	0,4
C01AA	Digitalisglycosiden	0,7	0,9	0,3
P02DA	Salicylzuurderivaten	0,5	0,5	0,3
B01AA	Vitamine k-antagonisten	1,1	2,3	0,3
M01AH	Coxibs	1,5	0,8	0,3
Y	Niet ingevuld	49,8	69,1	83,2

Groep 2: Zelfzorgcode > 50%

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A02BC	Protonpompremmers	332,3	571,4	1273,1
R01AD	Corticosteroiden	369,0	517,0	819,3
A06AD	Osmotisch werkende laxantia	300,3	480,7	718,4
M01AB	Azijnzuurderivaten en verwante verbindingen	492,0	570,7	698,8
R06AE	Piperazinederivaten	236,2	327,2	590,3
R06AX	Overige antihistaminica voor systemisch gebruik	291,6	410,8	571,5
C07AB	Selectieve beta-blokkers	184,3	279,1	512,7
N05BA	Benzodiazepinederivaten	371,1	387,4	502,7
M01AE	Propionzuurderivaten	421,6	400,5	497,6
D01AC	Imidazool- en triazoolderivaten	451,3	398,1	485,2
C10AA	Cholesterol-syntheseremmers	132,4	260,5	482,0
R05DA	Opiumalkaloiden en derivaten	287,9	325,3	433,3
N02CC	Selectieve serotonine-agonisten	195,9	232,7	387,4
B01AC	Trombocytenaggregatieremmers excl heparine	145,4	212,5	385,1
R03AC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	181,6	224,1	358,5
N02BE	Aceetanilidederivaten	357,1	278,8	353,9
D07XA	Zwak werkzame corticosteroiden met overige middelen	200,8	241,7	327,4
S01GX	Overige allergiemiddelen	177,1	240,3	314,1
C09AA	Ace-remmers	131,0	168,9	305,1
N02AA	Natuurlijke opiumalkaloiden	110,0	157,1	300,9
N05CD	Benzodiazepinederivaten	222,7	266,2	294,4
D07AB	Matig sterk werkzame corticosteroiden (groep ii)	141,5	185,6	267,3
R03AK	Sympathicomimetica met andere astma/copd-middelen	58,3	131,5	252,7
N02AX	Overige opioïden	96,1	149,4	242,9
N06AA	Niet-selectieve monoamine-heropnameremmers	87,8	118,0	235,0
N06AB	Selectieve serotonine-heropnameremmers	145,1	145,2	232,4
R03BA	Glucocorticoiden	160,4	184,4	223,4
C03AA	Thiaziden	70,3	112,5	209,9
D02AX	Overige emollientia en protectiva	97,1	139,4	208,0
J01AA	Tetracyclines	93,0	133,7	205,4
A10BA	Biguaniden	56,0	90,6	192,1
A03FA	Motiliteitsbevorderende middelen	123,5	130,5	185,6
A06AC	Volumevergroterende middelen	175,4	130,6	182,8
C08CA	Dihydropyridinederivaten	68,4	89,5	174,6
C03CA	Sulfonamiden	73,4	93,1	161,7
C09CA	Angiotensine-ii-antagonisten	46,8	93,4	154,1
D07AC	Sterk werkzame corticosteroiden (groep iii)	82,9	102,8	150,4
G03AA	Oestrogenen met progestagenen in vaste verhouding	184,6	97,8	143,3
A02BA	H2-antagonisten	133,4	124,2	137,6
S01XA	Overige middelen voor oogheelkundig gebruik	43,6	54,9	136,1
D07AA	Zwak werkzame corticosteroiden (groep i)	85,4	93,4	132,5
H02AB	Glucocorticoiden	66,1	82,1	126,9
H03AA	Schildklierhormonen	44,3	62,5	126,4
R03BB	Parasympathicolitica	55,5	76,0	125,1
G03AC	Progestagenen	19,6	86,2	124,1
D10AF	Antibacteriële middelen voor acne	74,8	83,1	121,7
R01AC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	72,5	86,3	114,7
A10BB	Sulfonylureumderivaten	62,6	72,1	109,2
A03AA	Synth, parasympathicolitica, esters met tert, aminogroep	61,0	83,1	107,0
B01AA	Vitamine k-antagonisten	31,4	51,4	104,1
D01BA	Antimycotica voor systemisch gebruik	99,2	89,4	102,3
N06AX	Overige antidepressiva	26,0	50,4	100,6
G03HB	Anti-androgenen met oestrogenen	66,0	80,1	93,5
C07AA	Niet-selectieve beta-blokkers	58,0	63,8	92,4
A12AX	Calcium met andere middelen	7,7	27,0	89,6
C05AD	Preparaten met lokale anaesthetica	49,4	63,0	87,7
D01AE	Overige lokale antimycotica	87,1	70,4	85,4
M05BA	Bisfosfonaten	26,0	47,4	83,7
C01DA	Nitraten	51,6	59,6	81,7

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
J02AC	Triazoolderivaten	65,1	73,1	79,4
D06AX	Overige lokale antibiotica	42,7	56,1	74,7
J01CA	Penicillines met breed spectrum	36,5	55,5	73,9
N05CF	Benzodiazepine-gerelateerde middelen	35,7	45,3	67,8
S02CA	Corticosteroiden met antimicrobiele middelen	30,7	43,8	65,3
A06AB	Contactlaxantia	48,0	50,4	65,1
A06AG	Klysma's	37,7	50,4	64,4
A02AA	Magnesiumverbindingen	39,8	37,7	60,8
G04CA	Alfa-blokkers	15,4	26,6	58,0
N02BA	Salicylzuur en derivaten	43,9	47,6	57,7
J01FA	Macroliden	30,0	38,8	56,4
M01AC	Oxicamderivaten	42,1	41,4	56,0
C09DA	Angiotensine-ii-antagonisten met diuretica	9,6	20,6	55,0
A07DA	Motiliteitsremmende middelen	39,4	39,9	51,9
N03AX	Overige anti-epileptica	10,2	22,3	51,7
S01AA	Antibiotica	36,4	36,5	49,1
D07AD	Zeer sterk werkzame corticosteroiden (groep iv)	20,4	29,2	48,8
C03BA	Sulfonamiden	19,3	39,3	48,4
C03EA	'low-ceiling' diuretica met kaliumsparende middelen	42,4	37,7	45,8
R06AA	Aminoalkylethers	22,5	30,7	45,5
N07CA	Vertigomiddelen	33,4	36,9	45,3
N02AB	Fenylpiperidinederivaten	11,5	23,3	44,8
R05CB	Mucolytica	33,8	43,1	44,2
R06AD	Fenothiazinederivaten	28,1	36,9	43,8
C03DA	Aldosteronantagonisten	12,0	22,4	43,6
G02BB	Intravaginale anticonceptiva	9,2	23,6	42,8
G01AF	Imidazoolderivaten	24,0	32,0	41,9
D10AD	Retinoiden voor acne, lokale	7,8	13,3	41,9
C05AA	Preparaten met corticosteroiden	31,5	40,7	41,3
N02CX	Overige migraine-middelen	29,4	23,9	40,5
M01AH	Coxibs	98,2	25,3	40,5
J01CR	Combinatiepreparaten	20,8	30,3	40,0
J01XE	Nitrofuraanderivaten	9,7	24,4	39,9
N07BA	Middelen bij nicotineverslaving	37,9	18,8	37,7
C01AA	Digitalisglycosiden	17,4	27,1	37,2
B03AA	Orale ferropreparaten	14,4	26,5	36,4
B03BB	Foliumzuur en derivaten	8,6	18,6	36,3
N05AH	Diazepinen, oxazepinen en thiazepinen	2,7	14,0	34,0
G04BD	Urologische spasmolytica	11,1	16,2	33,9
C09BA	Ace-remmers met diuretica	18,7	19,1	33,4
N01BB	Amiden	14,8	15,0	31,9
N03AE	Benzodiazepinederivaten	13,9	19,8	31,4
A12AA	Calcium	26,9	24,9	31,3
D11AC	Medicinale shampoos	23,5	24,7	28,8
R01AA	Sympathicomimetica	21,3	25,5	28,6
D10AE	Peroxiden	23,8	24,6	27,1
J01CE	Betalactamase-gevoelige penicillines	16,3	23,3	26,8
A10AD	Middellang- met snelwerkende insulines voor injectie	14,6	18,6	26,6
G03CA	Natuurlijke en semisynthetische oestrogenen	34,6	25,5	26,6
N05BB	Difenylmethaanderivaten	13,3	17,3	26,0
A10AB	Snelwerkende insulines voor injectie	7,8	11,5	25,0
A11CC	Vitamine d en analoge verbindingen	10,7	4,6	24,7
N03AG	Vetzuurderivaten	7,9	10,9	23,6
R03DC	Leukotrieenantagonisten	5,5	15,4	22,7
N05AD	Butyrofenonderivaten	10,0	11,4	22,2
G04BE	Middelen bij erectiestoornis	6,8	12,5	21,7
D02AE	Ureumproducten	8,7	11,1	21,0
M04AA	Middelen met remmende werking op de urinezuurproductie	6,9	10,1	21,0
N03AF	Carboxamidederivaten	5,1	9,8	20,8
N06BA	Centraalwerkende sympathicomimetica	4,3	5,0	20,1
J01CF	Betalactamase-resistente penicillines	6,2	11,5	19,8
D06BX	Overige chemische antimicrobiele middelen	8,2	12,5	19,7

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
R06AB	Gesubstitueerde alkylaminen	10,0	10,4	19,7
D02AB	Zinkproducten	16,1	18,9	19,4
J01MA	Fluorochinolonen	7,0	16,1	18,3
D11AF	Wrat- en likdoornpreparaten	15,6	15,0	18,2
A12BA	Kalium	3,3	7,4	17,9
P01AB	Nitroimidazoolderivaten	5,6	8,9	17,7
A07EC	Mesalazine en verwante verbindingen	7,3	11,9	17,4
C05AX	Overige lokale hemorroidpreparaten	17,1	13,8	16,5
M03BX	Overige centraal werkende middelen	5,9	5,6	16,3
G04CB	Testosteron-5-alfa-reductaseremmers	3,1	4,7	15,9
C08DB	Benzothiazepinederivaten	15,6	11,4	15,9
C08DA	Fenylalkylaminederivaten	13,1	17,8	15,8
S01ED	Beta-blokkers	5,0	4,2	15,1
N05AX	Overige antipsychotica	2,3	6,9	14,6
A11DA	Vitamine b1	2,7	4,1	14,6
D11AA	Antizweetmiddelen	9,6	9,9	14,6
J05AB	Nucleosiden en nucleotiden (excl, reverse-transcr-remmers)	4,4	9,3	14,4
C01CA	Sympathicomimetica en dopaminergica	3,7	8,5	14,0
D05AX	Overige lokale psoriasismiddelen	5,2	6,1	13,7
A07AC	Imidazoolderivaten	7,8	8,2	13,7
L04AX	Overige immunosuppressiva	2,6	8,1	13,7
B03BA	Vitamine b12 (cyanocobalamine en analogen)	6,1	6,9	13,3
D07XB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	12,0	13,8	12,7
J01EA	Trimethoprim en afgeleide verbindingen	9,6	8,0	12,5
M04AC	Verbindingen zonder werking op het urinezuurmetabolisme	2,7	4,6	12,2
A03BB	Belladonna alkaloiden, semisynt, kwat, ammoniumverb,	7,6	5,8	11,7
V01AA	Allergeenextracten	6,6	11,9	11,6
A02BX	Overige middelen bij ulcus pepticum en oesofageale reflux	11,4	9,1	11,5
N04BA	Dopa en -derivaten	2,4	7,6	11,5
A07AA	Antibiotica	6,9	7,7	11,3
S01EE	Prostaglandine-analoga	0,3	4,8	11,3
D06BB	Antivirale middelen	9,4	5,6	11,0
S01GA	Sympathicomimetica	3,2	7,4	10,8
R01AX	Overige middelen voor nasaal gebruik	11,5	9,3	10,6
S02AA	Antimicrobiele middelen	10,2	8,4	10,6
N04AA	Tertiaire aminen	3,9	3,0	10,4
G02BA	Intra-uteriene anticonceptiva	4,9	5,1	10,4
H03BB	Zwavelbevattende imidazoolderivaten	3,5	3,9	10,3
G03DC	Estreenderivaten	8,5	11,2	10,2
D04AB	Anaesthetica, lokale	14,7	11,9	10,1
D02AC	Vaseline en vetproducten	20,2	7,4	10,0
P02CA	Benzimidazoolderivaten	12,8	12,3	9,7
S01BA	Corticosteroiden	3,0	4,6	9,2
A02AD	Combinaties en complexen van al-, ca- en mg-verbindingen	32,2	9,9	9,1
G03AB	Oestrogenen met progestagenen, sequentiele preparaten	21,1	7,5	8,9
N06DA	Cholinesteraseremmers	0,6	1,2	8,7
D02BA	Protectiva tegen uv-straling, lokale	5,4	8,1	8,6
M09AA	Kinine en afgeleiden	14,4	10,5	8,5
N05AG	Difenylbutylpiperidinederivaten	3,5	3,5	8,4
C01BC	Anti-aritmische middelen klasse ic	3,9	4,4	8,4
A10BG	Thiazolidinedionen	3,0	10,0	8,1
M05BB	Bisfosfonaten, combinatiepreparaten	4,0	4,3	7,9
R05CA	Expectorantia	19,0	14,0	7,9
A10AC	Middellangwerkende insulines voor injectie	7,6	4,6	7,8
N05AF	Thioxantheenderivaten	1,0	3,9	7,8
C10AB	Fibraten	5,4	4,1	7,7
C02CA	Alfa-blokkers	4,3	5,5	7,7
N03AB	Hydantoinederivaten	2,7	5,3	7,6
N05AN	Lithiumzouten	4,6	5,0	7,4
J07AM	Tetanusvaccins	5,3	4,3	6,8
D11AX	Overige dermatologica	3,1	3,2	6,7
C07AG	Alfa- en beta-blokkers	4,3	8,4	6,5

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
D06BA	Sulfonamiden	1,1	2,5	6,3
J01EE	Sulfonamiden met trimethoprim inclusief afgeleiden	6,4	6,1	6,3
M02AC	Preparaten met salicylzuurderivaten	10,7	4,6	6,2
L02BG	Enzymremmers	0,8	3,5	6,1
M01AX	Overige niet-steroïde antiinfl./antirheumatische middelen	5,6	5,8	6,1
A01AB	Antimicrobiële middelen voor lokaal gebruik in de mond	8,7	5,7	5,8
C07BB	Selectieve beta-blokkers met thiaziden	5,2	5,0	5,5
C07CB	Selectieve beta-blokkers met overige diuretica	7,5	5,5	5,5
D10BA	Retinoiden voor acne	3,5	3,9	5,1
A04AA	Serotonine-antagonisten	1,1	1,7	5,1
P01BA	Aminochinolines	2,1	0,8	5,0
R03DA	Xanthinederivaten	3,2	5,2	4,9
D04AX	Overige antipruritica	4,4	3,8	4,8
C03DB	Overige kaliumsparende middelen	5,6	4,4	4,8
G03FB	Oestrogenen met progestagenen, sequentiele preparaten	7,9	2,5	4,8
D08AC	Biguaniden en amidinen	3,7	2,3	4,7
S01CA	Corticosteroiden met antimicrobiële middelen	3,1	5,0	4,5
N05AA	Fenothiazinen met alifatische zijketen	2,1	4,5	4,5
A11HA	Overige enkelvoudige vitaminepreparaten	4,0	4,5	4,4
D08AG	Jodiumproducten	5,1	4,1	4,2
B05CB	Zoutoplossingen	1,3	2,2	4,2
D07XC	Sterk werkzame corticosteroiden met overige middelen	2,4	4,2	4,1
C02KD	Serotonine-antagonisten	0,6	0,4	4,0
N03AA	Barbituraten en verwante verbindingen	1,6	2,6	3,9
S02DA	Analgetica en anaesthetica	4,1	5,0	3,9
S01EC	Koolzuuranhydraseremmers	2,1	3,7	3,6
C02AC	Imidazolinerceptoragonisten	1,6	1,5	3,6
N02CA	Secale-alkaloiden	7,2	3,8	3,5
C10AC	Galzuurbindende harsen	1,5	0,7	3,4
S01AX	Overige antimicrobiële middelen	0,9	2,9	3,3
D10AX	Overige acnepreparaten voor lokaal gebruik	0,6	2,2	3,3
S01BC	Niet-steroidale anti-inflammatoire middelen	0,6	0,5	3,3
A02BD	Combinatiepreparaten voor eradicaie van h. pylori	0,3	1,3	3,2
D03AX	Overige wondhelende middelen	4,9	12,2	3,2
L02BA	Anti-oestrogenen	2,2	3,1	3,2
A09AA	Enzympreparaten	1,5	3,2	3,1
D09AA	Verbandmiddelen geïmpregneerd met antimicrobiële zalven	3,9	3,9	3,1
G03DA	Pregneen(4)derivaten	67,2	1,8	3,0
N02AE	Oripavinederivaten	0,3	2,4	3,0
C01BD	Anti-aritmische middelen klasse iii	3,3	2,4	2,8
G02CB	Prolactineremmers	1,7	1,2	2,8
M02AX	Overige lokale antirheumatica	0,8	1,6	2,8
C04AD	Purinederivaten	0,7	0,6	2,6
B01AB	Heparinegroep	0,9	1,8	2,6
L04AA	Selectieve immunosuppressiva	0,8	1,1	2,6
A11GA	Ascorbinezuur	0,4	1,1	2,6
A11EA	Vitamine b complex	4,5	3,1	2,5
N07BB	Middelen bij alcoholverslaving	0,3	1,4	2,5
G03FA	Oestrogenen met progestagenen combinatiepreparaten	5,0	2,2	2,5
C01BA	Anti-aritmische middelen klasse ia	0,5	0,3	2,4
A08AB	Perifeer werkende vermageringsmiddelen	2,5	1,3	2,3
N07AA	Cholinesteraseremmers	2,7	4,3	2,3
A07CA	Orale rehydratievloeistoffen	3,1	2,6	2,3
N05CM	Overige hypnotica en sedativa	0,6	0,7	2,2
A08AA	Centraal werkende vermageringsmiddelen	0,5	0,6	2,1
J01FF	Lincosamiden	0,5	1,0	2,0
L02AE	Gonadoreline-analogen	0,6	0,9	1,9
H02BX	Corticosteroiden voor systemisch gebruik, combinaties	2,7	1,2	1,8
L01XX	Overige oncolytica	0,5	0,3	1,8
H01BA	Antidiuretisch hormoon en verwante verbindingen	1,6	1,6	1,7
N04BB	Adamantaanderivaten	0,6	1,0	1,6
R03BC	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	2,2	1,1	1,6

ATC code	Geneesmiddel	2003	2006	2009
A16AA	Aminozuren en afgeleide verbindingen	0,5	0,9	1,6
S01AD	Antivirale middelen	0,5	1,0	1,6
N06DX	Overige dementiemiddelen	0,8	1,7	1,5
C05CA	Bioflavonoiden	1,5	0,9	1,5
J02AB	Imidazoolderivaten	1,6	1,6	1,5
N02AC	Difenylpropylaminederivaten	2,2	1,8	1,4
J07BC	Hepatitisvaccins	0,6	0,8	1,4
B02AA	Aminozuren	0,6	1,4	1,1
S01EA	Sympathicomimetica voor glaucoom	0,3	0,4	1,1
B05BB	Oplossingen met invloed op de elektrolytenbalans	0,8	2,0	1,1
R05DB	Overige hoestprikkeldepende middelen	2,3	1,0	1,1
L02BB	Anti-androgenen	0,5	1,4	1,1
A10BD	Combinaties van bloedglucoseverlagende middelen	0,7	0,4	1,1
A05AA	Galzuurpreparaten	0,6	2,5	1,0
V03AE	Middelen bij hyperkaliemie en hyperfosfatemie	0,3	0,7	0,8
C05BA	Heparines of heparinoiden voor lokaal gebruik	1,4	1,4	0,8
A06AA	Emollientia	1,3	0,4	0,8
D06AA	Tetracycline en derivaten	0,5	0,7	0,8
A07EB	Anti-allergische middelen, excl corticosteroiden	0,3	0,4	0,8
A03AX	Overige middelen bij functionele darmstoornissen	2,3	3,3	0,8
H02AA	Mineralocorticoiden	0,8	0,5	0,8
H04AA	Glycogenolytische hormonen	0,9	0,9	0,7
N05AB	Fenothiazinen met piperazinestructuur	1,8	1,6	0,7
P01BB	Biguaniden	0,3	0,7	0,7
M04AB	Middelen met versnellende werking op de urinezuurexcretie	2,0	0,9	0,7
L01BA	Foliumzuurderivaten	1,3	0,3	0,6
C10AD	Nicotinezuur en -derivaten	0,5	1,0	0,6
N06BX	Overige psychostimulantia en nootropica	0,3	0,8	0,5
D05AA	Teren	0,5	0,3	0,5
D07CB	Matig sterk werkzame corticosteroiden met antibiotica	0,8	1,8	0,5
A10BF	Alfa-glucosidaseremmers	0,7	0,4	0,5
R02AA	Antiseptica	1,8	1,2	0,4
S01EB	Parasympathicomimetica	0,5	0,8	0,4
P02DA	Salicylzuurderivaten	0,5	0,5	0,3
A07BA	Koolpreparaten	0,4	1,0	0,3
R03CC	Selectieve beta-2-sympathicomimetica	3,5	1,9	0,3
N06AG	Mao-remmers type a	0,6	0,4	0,3
Y	Niet ingevuld	309,6	379,1	520,8

Bijlage 6

Verwijzingen *per 10.000* ingeschreven patiënten per specialisme voor klachten en aandoeningen met een zelfzorgscore groter dan 50% uitgesplitst per ICPC-code voor 2003, 2006 en 2009. Verwijzingen zijn weergegeven voor die specialismen wanneer er in tenminste één van de drie jaren meer dan 0,1 per 10.000 patiënten naar is verwezen. Deze gegevens zijn gebaseerd op 50 praktijken in 2009. Voor 2003 gaat dit om 55 praktijken en in 2006 om 54 praktijken.

S17: Schaafwond/schram/blaar

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0,1	0,4	0,6
Chirurgie	0,1	0,1	0,2

S20: Likdoorns/eeltknobbels

Specialisme	2003	2006	2009
Podotherapie	2,9	3,2	3,1
Orthopaedie	0,2	0,7	1,3
Chirurgie	0,3	0,4	0,9
Dermatologie	0,2	0,3	0,8
Pediatrie	0	0	0,3
Cesartherapie	0,2	0	0

R07: Niezen/ neusverstopping/loopneus

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	3,2	4,4	7,7
Allergologie	0,1	0,2	0
Fysiotherapie	0,2	0	0

S16: Buil/contusie intacte huid

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	0,6	0,7	0,6
Dermatologie	0	0,1	0,6
Eerste hulp	0	0	0,2
Orthopaedie	0,1	0,1	0,2
Interne geneesk.	0	0	0,2
Chirurgie	0,2	0,3	0

D08: Flatulentie/gaspijn/boeren

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	0,8	0,1	0,9
Logopedie	0	0	0,5
Diëtiste	0	0	0,3

D22: Wormen/oxyuren/andere parasieten

Specialisme	2003	2006	2009
-	0	0	0

S89: Luierslag

Specialisme	2003	2006	2009
-	0	0	0

S22: Symptoom/klacht nagels

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0,6	0,9	0,8
Chirurgie	0,1	0,1	0,5
Podotherapie	0	0,8	0,1

A72: Waterpokken

Specialisme	2003	2006	2009
-	0	0	0

S12: Beet/steek insect

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0,1	0,3	0,8

S74: Dermatomycosen

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	3,7	5,7	9,6
Podotherapie	0,1	0,6	0,6
Kaakchirurg\mondhk.	0	0	0,6
Chirurgie	0	0,1	0,4
Fysiotherapie	0,1	0,4	0,3
KNO	0,1	0,2	0
Urologie	0	0,2	0
Neurologie	0	0,2	0
Oogheelkunde	0,2	0	0
Orthopaedie	0,2	0	0

R05: Hoesten

Specialisme	2003	2006	2009
Longarts	3,3	3,7	5,1
KNO	1,2	1,6	2,9
Pediatrie	0,5	1,4	0,9
Fysiotherapie	0,2	0,8	0,5
Interne geneesk.	0	0,4	0,3
Dermatologie	0,1	0,1	0,3
Neurologie	0,1	0	0,2
Maatsch. werk	0	0	0,2
Logopedie	0	0,1	0,2
Cesartherapie	0	0,2	5,1
Eerstelijns psychol.	0	0,2	0

R21: Symptomen/klachten keel

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	5,8	8,0	14,0
Logopedie	0,5	0,4	0,5
Gastro-enterologie	0	0,1	0,2
Fysiotherapie	0,1	0,4	0

S96: Acne

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	3,9	4,6	7,6
KNO	0,2	0	0,1

A76: Andere virusziekten met exantheem

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0	0,1	0,3

D12: Obstipatie

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	0,8	2,2	2,8
Pediatrie	0,9	1,5	2,5
Diëtiste	0,6	0,3	1,6
Gastro-enterologie	0,6	0,3	1,1
Geriatric	0	0,1	0,4
Chirurgie	0,3	0,3	0,2
Fysiotherapie	0	0,1	0,2
Wijkverpleging	0,1	0,2	0
Podotherapie	0	0,2	0

K96: Hemorroiden

Specialisme	2003	2006	2009
Chirurgie	3,2	8,0	9,5
Gastro-enterologie	0,4	0,4	1,4
Interne geneesk.	0,3	0,4	0,9
Fysiotherapie	0,2	0	0,6
Cardiologie	0	0	0,2

W14: Morning after pil/over. anticoncept

Specialisme	2003	2006	2009
Gynaecol/verlosk.	1,1	0,5	1,2
Fysiotherapie	0,1	0,1	0,2

A09: Transpiratie problemen

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0,7	0,6	2,4
Interne geneesk.	0,5	0,2	0,4
Fysiotherapie	0,1	0	0,2
Gynaecol/verlosk.	0	0	0,2
Neurologie	0,1	0	0,2

N02: Spanningshoofdpijn

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	11,0	11,6	8,6
Neurologie	0,6	1,2	2,2
Mensendiecktherap.	0,6	0,4	0,7
Pediatrie	0	0,1	0,6
Eerstelijns psychol.	0	0,1	0,5
Cesartherapie	0,4	0	0,4
Interne geneesk.	0,1	0	0,2
Manuele therapie	0,1	0,8	0
Cesartherapie	0	0,6	0
Oogheelkunde	0	0,3	0
Psychiatrie	0	0,2	0
Logopedie	0	0,2	0
Diëtiste	0	0,2	0
Chirurgie	0,2	0,1	0
Maatsch. werk	0,5	0	0

S86: Seborroisch eczeem/roos

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	1,8	3,5	3,6
Cardiologie	0,2	0	0

D03: Zuurbranden

Specialisme	2003	2006	2009
Gastro-enterologie	0	0	1,1
Interne geneesk.	0,8	0,7	1,0
Fysiotherapie	0	0,1	0,6
Diëtiste	0	0,3	0,4
Gastro-enterologie	0,1	0,5	0
Oogheelkunde	0	0,2	0

D11: Diarree

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	2,1	2,1	4,0
Pediatrie	0,8	1,3	1,4
Gastro-enterologie	0,7	0,8	1,3
Diëtiste	0	0,2	0,5
Chirurgie	0	0	0,3

D19: Symptoom/klacht tanden/tandvlees

Specialisme	2003	2006	2009
Tandarts	0,2	0,2	1,5
Kaakchirurg\mondhk.	0,6	0,9	1,2

D20: Symptoom/klacht mond/tong/lippen

Specialisme	2003	2006	2009
Kaakchirurg\mondhk.	1,3	3,0	2,4
KNO	0,9	1,6	2,4
Logopedie	0,1	0,3	1,4
Dermatologie	0,4	1,3	1,2
Chirurgie	0,3	0,5	0,6
Neurologie	0	0	0,5
Fysiotherapie	0,1	0	0,4
Tandarts	0	0	0,2
Diëtiste	0,1	0	0,2
Gastro-enterologie	0	0	0,2
Pediatrie	0	0,1	0,2
Oogheelkunde	0	0,3	0
Plastisch chirurg	0,1	0,3	0
Maatsch. werk	0	0,2	0

N01: Hoofdpijn

Specialisme	2003	2006	2009
Neurologie	4,1	7,8	14,0
Fysiotherapie	4,7	7,5	9,3
Oogheelkunde	1,0	1,6	2,0
Eerstelijns psychol.	0	0,2	1,0
Interne geneesk.	0	0,1	0,9
KNO	0,2	0,8	0,7
Cesartherapie	0,3	0,5	0,7
Pediatrie	0,7	0,6	0,6
Revalidatie	0,1	0	0,5
Mensendiecktherap.	0,2	0,2	0,3
Anesthesie	0	0	0,2
Psychiatrie	0,1	0	0,2
Manuele therapie	0,1	0,5	0
Anesthesie	0,1	0,2	0
Kaakchirurg\mondhk.	0	0,2	0

X02: Pijnlijke menstruatie

Specialisme	2003	2006	2009
Gynaecol/verlosk.	0,8	1,0	1,4

P17: Tabaksmisbruik

Specialisme	2003	2006	2009
Longarts	0,2	0	0,7
Fysiotherapie	0	0,1	0,3
Cardiologie	0,1	0	0,3
Eerstelijns psychol.	0	0	0,3
Podotherapie	0,2	0	0
Orthopaëdie	0,2	0	0
Oogheelkunde	0,2	0	0

S71: Herpes simplex lip/genitaal

Specialisme	2003	2006	2009
Oogheelkunde	0,1	0	0,3
Maatsch. werk	0	0	0,2

D09: Misselijkheid

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	0	0,6	1,0
Gastro-enterologie	0	0,1	0,9
Pediatrie	0	0,1	0,2
Urologie	0	0	0,2
Psychiatrie	0	0,2	0,1

L08: Schouder symptomen/klachten

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	45,8	41,7	42,4
Orthopaedie	3,4	7,8	16,7
Manuele therapie	0,3	0,8	1,9
Neurologie	0,4	0,7	1,2
Cesartherapie	1,0	1,5	1,0
Revalidatie	0,3	0,5	0,9
Chirurgie	0,1	0,3	0,4
Pijnbestrijding	0	0	0,3
Geriatric	0	0	0,2
Eerste hulp	0	0	0,2
Gynaecol/verlosk.	0	0,2	0
Rheumatologie	0,6	0,2	0,2
Dermatologie	0	0,2	0,2
Mensendiecktherap.	0,7	0,4	0,1
Podotherapie	0	0	0,2
KNO	0	0,4	0

L18: Spierpijn/fibrositis

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	12,2	14,3	11,7
Rheumatologie	1,2	1,2	3,8
Neurologie	0,2	0,6	1,2
Orthopaedie	0,3	0,3	1,1
Revalidatie	0,1	0,4	0,9
Cesartherapie	0,4	0,2	0,6
Interne geneesk.	0,1	0,2	0,6
Manuele therapie	0	0,1	0,4
Chirurgie	0	0,2	0,1

H01: Oorpijn

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	1,3	2,0	2,4

S02: Pruritus/jeuk

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	2,0	3,6	6,2
Interne geneesk.	0	0,2	0,3
Diëtiste	0	0	0,2
Gynaecol/verlosk.	0,2	0	0,1
Fysiotherapie	0,3	0,2	0,1

S03: Wratten

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	5,1	6,2	9,1
Podotherapie	0,1	0,1	0,5
Plastisch chirurg	0	0,4	0,4
Chirurgie	0,7	0,7	0,3
Oogheelkunde	0	0	0,2
Psychiatrie	0,2	0	0
KNO	0,2	0,1	0
Fysiotherapie	0,2	0,1	0,1

R97: Hooikoorts/allergische rhinitis

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	1,6	1,8	3,6
Allergologie	0,4	0,6	0,5
Dermatologie	0,2	0,3	0,5
Interne geneesk.	0	0	0,2
Wijkverpleging	0	0	0,2
Longarts	0	0	0,2
Fysiotherapie	0	0	0,2
Psychiatrie	0	0,2	0

D05: Perianale jeuk

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0,2	0,5	0,2
Chirurgie	0,2	0,1	0,1

F71: Allergische conjunctivitis

Specialisme	2003	2006	2009
Oogheelkunde	0,6	1,2	2,0
Allergologie	0,2	0,3	0,3

L03: Lage rugpijn zonder uitstraling

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	66,6	57,7	51,7
Orthopaedie	2,1	3,6	6,8
Neurologie	1,5	2,2	5,8
Cesartherapie	4,7	7,2	5,6
Manuele therapie	4,1	6,8	3,9
Mensendiecktherap.	3,1	3,8	1,8
Revalidatie	1,4	1,1	1,2
Pijnbestrijding	0,1	0,2	0,8
Podotherapie	0,1	0,4	0,8
Interne geneesk.	0,1	0,6	0,7
Chirurgie	0,1	0,4	0,4
Eerstelijns psychol.	0	0,1	0,4
Diëtiste	0,2	0,1	0,3
Rheumatologie	0,1	0,2	0,3
Anesthesie	0,1	0,5	0,2
Radiotherapie	0	0,4	0
Plastisch chirurg	0	0,3	0
Dermatologie	0	0,2	0

R80: Influenza bewezen excl. pneumonie

Specialisme	2003	2006	2009
Longarts	0	0,1	0,3

S06: Lokale roodheid huid

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	3,3	6,3	10,0
Chirurgie	0,2	0	0,3
Neurologie	0	0	0,3

A03: Koorts

Specialisme	2003	2006	2009
Pediatrie	1,1	1,8	1,8
Interne geneesk.	0,3	0,5	1,5
Urologie	0	0	0,3
Plastisch chirurg	0	0,2	0,2
Longarts	0	0,1	0,2
Geriatric	0	0,2	0

D01: Gegeneralis. buikpijn/buikkrampen

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	1,6	4,1	4,6
Chirurgie	0,8	1,1	3,6
Pediatrie	1,0	1,4	1,7
Diëtiste	0,1	0,2	1,6
Gynaecol/verlosk.	0,2	0,7	1,6
Gastro-enterologie	0,4	0,2	0,6
Fysiotherapie	0	0,1	0,3
Riagg	0	0	0,3
Klin. Genet. Centrum	0	0	0,2
Urologie	0	0,2	0,2
Geriatric	0	0	0,2

D93: Spastisch colon/ibs

Specialisme	2003	2006	2009
Interne geneesk.	1,0	2,0	2,7
Diëtiste	0,7	1,3	1,8
Gastro-enterologie	0,5	0,4	1,6
Chirurgie	0,1	0	0,5
Gynaecol/verlosk.	0	0	0,4
Fysiotherapie	0,3	0,1	0,3

L89: Perifere artrose

Specialisme	2003	2006	2009
Orthopaedie	6,1	9,1	11,0
Fysiotherapie	3,4	2,6	3,1
Revalidatie	0,1	0	0,3
Anesthesie	0	0	0,2
Manuele therapie	0	0,1	0,2
Podotherapie	0	0	0,2
Interne geneesk,	0,2	0	0,1
Mensendiecktherap.	0	0,2	0

R06: Bloedneus

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	4,5	5,7	7,4
Cardiologie	0	0	0,2
Oogheelkunde	0	0	0,2

D10: Braken [ex zwangerschap W06]

Specialisme	2003	2006	2009
Pediatrie	0,5	1,2	0,6
Interne geneesk.	0,7	0,5	0,6
Gastro-enterologie	0	0,1	0,3
Chirurgie	0	0,2	0,1

S01: Pijn/gevoeligheid huid

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	0	0,1	0,6

A01: Pijn gegeneraliseerd

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	0,4	0,3	0,9
Rheumatologie	0,1	0,2	0,4
Neurologie	0,1	0	0,3
Anesthesie	0,2	0,1	0,3
Revalidatie	0,1	0,1	0,3
Interne geneesk.	0	0,2	0,2
Riagg	0	0,1	0,2
Geriatric	0	0,1	0,2
Orthopaedie	0,2	0	0

L02: Rug symptomen/klachten

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	55,7	37,8	40,8
Orthopaedie	2,5	3,6	4,5
Manuele therapie	1,6	4,0	4,4
Neurologie	1,5	2,6	3,7
Cesartherapie	6,3	5,3	3,4
Mensendiecktherap.	4,4	2,7	3,3
Podotherapie	0,2	0,5	1,6
Revalidatie	0,9	0,5	1,0
Rheumatologie	0,1	0,1	0,8
Pijnbestrijding	0,2	0,2	0,7
Ergotherapie	0	0	0,6
Plastisch chirurg	0,2	0	0,3
Interne geneesk.	0,2	0,3	0,2
Maatsch. werk	0	0	0,2
Dermatologie	0	0	0,2
Diëtiste	0,1	0,2	0
Radiotherapie	0,2	0	0

L12: Hand/vinger symptomen/klachten

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	2,4	2,9	3,5
Rheumatologie	1,0	1,6	3,4
Plastisch chirurg	1,3	1,6	3,1
Orthopaedie	0,7	1,5	3,0
Neurologie	1,2	0	2,7
Chirurgie	3,1	5,0	2,2
Revalidatie	0,3	0,6	0,8
Dermatologie	0,1	0,1	0,6
Ergotherapie	0	0,1	0,4
Podotherapie	0,1	0,1	0,3
Cesartherapie	0,2	0	0
Mensendiecktherap.	0,2	0	0

A12: Allergie/allergische reactie nao

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	1,2	0,9	2,7
Allergologie	0,8	0,9	2,1
Interne geneesk.	0,1	0,2	0,9
KNO	0,3	0	0,4
Diëtiste	0,2	0,3	0,3
Cardiologie	0	0	0,3
Longarts	0,1	0,3	0,2
Chirurgie	0	0	0,2
Pediatrie	0,1	0,4	0,2

A77: Andere virusziekten nao

Specialisme	2003	2006	2009
Pediatrie	0,4	0,3	0

H13: Verstopt gevoel oor

Specialisme	2003	2006	2009
KNO	0,3	0,5	1,7

N89: Migraine

Specialisme	2003	2006	2009
Neurologie	1,3	3,0	4,1
Oogheelkunde	0,2	0,2	0,9
Mensendiecktherap.	0	0,1	0,6
Fysiotherapie	0,6	0,7	0,3
Pediatrie	0	0,1	0,3
KNO	0	0	0,2

Groep 1: Kleine kwalen met een zelfzorgscore >75%

Specialisme	2003	2006	2009
Dermatologie	4,8	7,7	13,5
KNO	4,4	6,2	10,7
Longarts	3,3	3,7	5,1
Podotherapie	3,0	4,7	3,9
Chirurgie	0,7	0,8	2,1
Orthopaedie	0,4	0,9	1,5
Pediatrie	0,5	1,7	1,5
Fysiotherapie	1,3	1,8	1,4
Interne geneesk.	0,3	0,5	1,4
Logopedie	0	0,1	0,7
Kaakchirurg\mondhk.	0	0,1	0,6
Neurologie	0,1	0,4	0,3
Plastisch chirurg	0	0	0,3
Diëtiste	0	0,1	0,3
Eerste hulp	0	0	0,2
Maatsch. werk	0	0	0,2
Oogheelkunde	0,2	0,2	0,1
Manuele therapie	0,1	0,2	0
Allergologie	0,1	0,2	0
Urologie	0	0,2	0
Cesartherapie	0,2	0,2	0,1
Cardiologie	0,1	0,2	0
Eerstelijns psychol.	0	0,2	0,1

Groep 2: Kleine kwalen met een zelfzorgscore >50%

Specialisme	2003	2006	2009
Fysiotherapie	207,6	181,6	177,9
Dermatologie	25,4	37,2	61,5
KNO	20,9	27,8	45,5
Orthopaedie	16,5	28,2	45,5
Neurologie	11,3	20,8	37,7
Interne geneesk.	10,5	16,1	26,1
Chirurgie	10,7	19,1	22,1
Podotherapie	4,4	7,8	8,0
Pediatrie	6,8	10,8	12,1
Cesartherapie	13,6	15,7	12,1
Manuele therapie	6,3	13,4	11,0
Rheumatologie	3,2	3,6	9,1
Diëtiste	2,9	4,3	8,9
Gastro-enterologie	3,0	2,9	8,7
Oogheelkunde	3,4	5,4	7,6
Mensendiecktherap.	9,2	7,7	7,0
Longarts	3,7	4,5	6,8
Revalidatie	3,5	3,1	6,1
Plastisch chirurg	2,2	4,0	5,3
Gynaecologie/verloskunde	3,8	3,9	5,7
Kaakchirurg\mondhk.	2,1	4,3	4,6
Eerstelijns psychol.	0,7	1,4	3,7
Logopedie	0,6	1,1	3,0
Allergologie	1,6	2,1	3,0
Pijnbestrijding	0,5	0,6	2,1
Gezinsverzorging	0	0,3	1,8
Cardiologie	0,9	0,7	1,8
Tandarts	0,2	0,2	1,7
Urologie	0,7	1,3	1,5
Riagg	0,3	0,2	1,3
Maatsch. werk	0,8	0,5	1,2
Geriatric	0,2	0,6	1,2
Ergotherapie	0	0,2	1,1
Anesthesie	0,5	0,8	1,0
Eerste hulp	0	0,2	0,8
Psychiatrie	0,6	1,2	0,7
Wijkverpleging	0,1	0,2	0,2
Klin. Genet. Centrum	0	0,1	0,2
Radiotherapie	0,3	0,5	0,2

Referenties

1. Morris CJ, Cantrill JA, Weiss MC. GPs' attitudes to minor ailments. *Fam Pract.* 2001;**18**:581-5.
2. Hammond T, Clatworthy J, Horne R. Patients' use of GP and community pharmacists in minor illness: A cross-sectional questionnaire-based study. *Fam Pract.* 2004;**21**:146-9.
3. Welle-Nilsen LK, Morken T, Hunskaar S, Granas AG. Minor ailments in out-of-hours primary care: an observational study. *Scand J Prim Health Care.* 2011;**29**:39-44.
4. Cardol M, Schellevis FG, Spreeuwenberg P, van de Lisdonk EH. Changes in patients' attitudes towards the management of minor ailments. *Br J Gen Pract.* 2005;**55**:516-21.
5. Paudyal V, Hansford D, Cunningham S, Stewart D. Pharmacy assisted patient self care of minor ailments: A chronological review of UK health policy documents and key events 1997-2010. *Health Policy.* 2011;**101**:253-9.
6. Wagner A, Noyce PR, Ashcroft DM. Changing patient consultation patterns in primary care: an investigation of uptake of the Minor Ailments Service in Scotland. *Health Policy.* 2011;**99**:44-51.
7. van Dijk L, Bouvy M, van der Maat M. Zelfzorggeneesmiddelen: actieve voorlichting over zelfzorg nodig. Aantal paracetamolvergiftigingen gestegen. *Pharmaceutisch Weekblad* 2010;**146**:18-20.
8. www.neprofarm.nl 2011.
9. Verheij RA, Van Dijk CE, Stirbu I, Dorsman SA, Visscher S, Abrahamse A *et al.* Landelijk Informatienetwerk Huisartsenzorg. Feiten en cijfers over huisartsenzorg in Nederland. Utrecht/Nijmegen: NIVEL/IQ, 2010.
10. Lamberts H, Wood M. International classification of primary care. Oxford University Press, 1987.
11. Eekhof JA, Knuistingh Neven A, Opstelten W. Kleine kwalen in de huisartspraktijk. Maarsen: Elsevier Gezondheidszorg, 2007.
12. Eekhof JA, Knuistingh Neven A, Opstelten W. Kleine kwalen bij kinderen. Maarsen: Elsevier Gezondheidszorg, 2009.
13. Bouvy M. Zelf dokteren. Met een kritisch oordeel over zelfzorggeneesmiddelen. Consumentenbond, 2009.
14. Bouvy M. Vaststellen van het zelfzorgaandeel onder door huisartsen behandelde patiënten. 2011.